

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Tidskrift

utgifven af

Göteborgs Kvinliga Diskussionsförening.

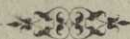
N:o 13 & 14.

1887.

2:dra årg.

Innehållsförteckning:

Robinson: Äktenskapsfrågan. V.	Sid. 201.
Alvilde Prydz: Det vaares.	” 203.
Eva Wigström: (Ave). Några tankar om vår kvinnouppfostran. ..	” 203.
Torborg Vide: Fråga hans far. (Skiss).	” 212.
Laura Kieler: Det sidste paa Dagsordenen.	” 214.
Ola Hansson: Literatur. <i>Paul Bourget: André Cornélis.</i>	” 218.
Anna Wahlenberg: .. <i>Små Själur.</i>	” 219.
När och Fjärran	” 222.

Distribueras af
WETTERGREN & KERBER, GÖTEBORG.

WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI.

Copy Dr. pub. M. Gunnar

LAGER

af såväl de mest eleganta som billigaste

Manufaktur-, Mode- och Hvitvaror,
Sybehörs- och Garnérartiklar, Dame- och Barnhattar, Barnkläder,
Tricotvaror, Bijouterier och Galanteri-varor m. m. m. m. hos

L. KAISER & C:o.

Kyrkogatan 36.

Korsgatan 12.

Filial:

43. Södra Hamngatan 43.

J. A. Wettergren & Co.,

GÖTEBORG,

rekommendera sitt stora, rikt sorterade lager af engelska, franska
och tyska Mode- och Manufakturvaror såsom

Klädningstyger,

svarta och kulörta **Sidentyger, Möbel- och Gardintyger,**
Sorgtyger i alla moderna genres, äfven äkta fransk **Svart Merinos,**
af erkänt bästa fabrikat till dagens lägsta priser.

☛ Profver sändas på begäran till landsorten franko. ☛

Kappmagasinet

erbjuder under hela året det största och rikhaltigaste urval af det nyaste i

Jaquetter, Paletåer, Dolmaner och Regnkappor,
allt till de billigaste priser i förhållande till varornas godhet.

J. A. Wettergren & Co.

I. SCHUBACKS

FRUKTHANDEL,

32 Kungsgatan 32.

Filial: 2:dra Långgatan 18.

Allm. telefon 471.

Rekommenderar till benägen hågkomst allt, hvad till affären hörer i parti
och minut till billigaste priser.

Obs! Order från landsorten expedieras prompt mot efterkraf eller då
kontant remissa insändes.

FRAMÅT

✻ TIDSKRIFT ✻

UTGIFVEN AF

GÖTEBORGS KVINLIGA DISKUSSIONS-FÖRENING.

Döm ingen ohörd.

Fri talan.

Genom skäl och motskäl bildas öfvertygelser.

N:r 13 & 14.

Ansvarig utgifvare och
redaktör
Alma Breinholm-Åkermark.

Juli.

Pris · Kr 3,50 pr år,
Andra årgången.

1887.

Äktenskapsfrågan.

Några diskussionsbidrag

af

Robinson.

V.

Äktenskapets förbättring är ett högsta socialt önskningsmål, hvaraf tusentals andra bero. Den vitterhet, som väckt frågan, den s. k. »indignationslitteraturen», som utdömt alla mera österländska kvarlevor i våra könsföreställningar, har gjort sig förtjent af hela den aktning, hvarmed utvecklingens vänner helsat henne välkommen, liksom af hela den ljusskygga afvoghet, hvarmed utvecklingens fiender sökt bringa henne i misskredit.

Men det andra, lägre, enklare, allmänfattigare önskningsmålet, att människor må kunna gifta sig, bör ej heller utan vidare undanskjutas som likgiltigt. Sådant skulle vittna om föga mänskligt hjertelag. Att fortfarande lefva ogift är i regeln ett lif af mycket kännbar personlig försakelse. Det är långtifrån att vara den för oss människor naturliga ordningen. Det hänvisar kropp och själ, inbillningskraft och förstånd, känslor och vilja, minnen och förhoppningar, åsichter och lefnadsplaner till en rentaf annan *verld* än deras, hvilka till ej oväsentlig del lefva

sitt eget lif i hvarandras och hvarandras i sitt eget samt efter hand upplefva i och lefva för nya varelser — barnen — på ett sätt, som är kanske mer personligen gemensamt än något annat inom hela området för vår erfarenhet. Här är — kort sagdt — den i sjelfva naturförhållandena gifna formen af socialism.

Celibatärens verld ter sig, jemförd med denna naturligare verld, nästan lik en förvisningens eller den som straff påtvungna ensamhetens.

Ifrigt arbete i samhällets tjenst tyckes vara enda verksamma motvigtgen mot sådan stympning af enskildt lif.

Mannen har, som bekant är, i alla tider egnat sina krafter åt företag af denna offentliga art, och väl äfven med en särskild tillsats af ifver under ungarlsförhållanden. Men i alla tider har tillika flertalet ogifte män sökt ett döfvande medel mot ensamhetskänslan i lösa och tillfälliga könsförbindelser. Arbetet har ej visat sig vara nog.

Med den ogifta kvinnan har det hittills varit på annat sätt. Hon är kommen till det offentliga arbetet med känslö- och tankevanor från familjelifvet, der hon under mer patriarkaliska eller ekonomiskt outvecklade förhållanden länge hade en skyddad verksamhet. Omflyttningen är i denna stund ej färdig eller till alla delar laga kraftvunnen. Hon strider ännu som bäst för sin nyintagna plats. Hvarje liten seger är en källa till tillfredsställelse. Med dessa arbetssegrar öka sig möjligheterna att en gång själf stifta familj. Hon känner sig för öfrigt arbeta å hela sitt köns vägnar. Medelklasskvinnan vet sig med arbetet höja sitt eget stånd; hon ser, huru hon verkligen genom sitt föredöme loekar allt fler af sina likar från ett narraktigt, lättjefullt, samfundsförderligt prydnadslif till gagnande verksamhet. Hon börjar redan märka, huru hon genom undervisning, opinionstryck, råd och dåd skall småningom lyckas något vidga arbetsfältet och främja arbetsvilkoren för många bland sina systrar äfven af en lägre klass, den hittills hårdast lottade af alla människoklasser, de kvinnors, som enskildt eller i industriidkares tjänst söka sin utkomst genom handarbete, och ur hvilkas krets hittills prostitutionen hufvudsakligast rekryterats. Daglig och medveten försakelse ingår i detta arbetslif. Men det är ingen hopplös, ingen ändamålslös försakelse. Glädje följer i någon mån omedelbart på hvarje yttring af sundt lif, således då ganska visst på hvarje befördan af något, som omisskänligen har framtid i sig. Äfven själfva den härvid tillsvidare oundgängliga askesen, äfven det i början plågsamma omdanar sig småningom — nemligen vid växande medvetenhet om hvad dermed framdeles kan vinnas — till något annat, något som börjar tydligt visa en innebörd af tillfredsställelse för vår begränsade varelse. Nutidens vaket arbetande kvinna vet sig ju i själfva verket hvarje dag uträtta något för framtidsäktenskapet. Hon är alltid sysselsatt med någon del af det utvecklingsarbete, hvilket med tiden skall skänka hennes land bättre hustrur, mödrar o. s. v., äfven om hon icke själf omedelbart är någon mans lifshjelp. I hela sträfvet ingå välgrundade förhoppningar, utsigt till någonting bättre, någonting allt bättre äfven för framtida släkten.

Och detta är öfver hufvud villkoret för att ett sträfvande i tiden skall kunna hålla

sig uppe, således, att den som sträfvar skall frimodigt kunna bära ansträngningen.

Endast känslan af att med en försakelse något verkligen kommer att vinnas möjliggör frisk utöfning af den första bland alla etiska benägenheter: att afvakta skörden i stället för att äta upp utsädet, att för en något aflägsen och större eller mera väsentlig förmån uppgifva en tillfällig, mindre.

Så lyckas det nu att t. ex. lefva ogift och kyskt, arbetsamt, sparsamt och gladt.

Och i ifrågavarande fall är det själfva de enskilda personligheterna, man frivilligt sätter in i ett företag, grundadt på umbäranden. Här är icke en korporation, som rycker individerna med sig, utan en hvar går spontant sin egen väg fram.

Nutidskvinnans arbete är således en af de få härdiga, oomtvistligt löftesrika, etiskt sunda privatföreteelserna i samtiden, en af dem, som verkligen dugt till ingivelse för dikter om något annat personligt än harm, själförödmjukelse och sorg, hvaraf annars den nyare diktningen öfverflödar.

Ingen gemensam konfession enar denna arbetets stora församling. Jemförelsevis få af församlingsmedlemmarne känna hvarandra. En är af kyrklig bekännelse, en annan en kristlig dissenter, en tredje judinna, en fjerde är en troende anhängare af någon bland de många nya lifsåskådningar, som århundradets egen forskning framkallat, en femte står ännu sökande och delvis afvaktande framför en eller flera af skiftningarna i dessa nyupptäckta trosgrunder. Somliga arbeta associationsvis, andra arbeta utan att ännu till någon meddela eller med någon annans jemföra resultaten af sina tysta sträfvannden.

Men *ett* enda spänstigt, mångomfattande band förenar med sina synliga eller osynliga trådar denna skara af mensklighetens och samtidens tjänarinnor. Bandet har egentligen icke något namn, åtminstone ännu. Dess allmännaste och mest väsentliga kännemärke har jag emellertid här sökt angifva.

Den modernt boksnynte igenkänner straxt mina hjälpmedel dervid. De äro Herbert Spencers undersökningar af de första tydliga tecken till etiska lagar redan ute i den stora lefvande kroppsliga världen.

Inför den med nutidens etik obekante torde emellertid de anförda, naturenligen moralpåståendena kunna svara och försvara sig själfva.

Det vaares.

(Afsunget ved »dansk Kvindesamfunds» fest for fru Edgren, den 25 Maj 1887 i Kjöbenhavn.)

Som af hvert Vintermørke,
der brister frem en Vaar,
saa af de Tider strænge
vil stige lyse Aar;
saa sandt som der er Kræfter,
den brydes vil, den Mur,
der stænger Menneskelivet
fra stor og sand Natur!

De kom og gik saa tunge,
vort Jordlivs Tusind-aar,
smaa, svage Sjæle skabte
de Tidens Trollekaar
blandt Mænd og blandt Kvinder.
Fra klummer Fængselsluft
nu længes vi saa svært
efter Vaarens Lys og Duft!

Saa længes nu vi Kvinder!
Vi vinde vil vort Land,
vor souveraine Menskeret
vid Siden af hver Mand —
thi Adam engang overtog
det *hede*, glad i Hu,
mens Eva blev lidt arveløs,
lidt hjernløs helt til nu!

Forvist vil nye Tider
os bringe nye Kaar,
det er de friske Kræfter,
som af med Sejren gaar.
Til hver en frejdig Kjæmper
for Livets store Sag,
vi bringer Takkens Hilsen
for hver en Stridens Dag.

Alvide Prydz.

Några tankar om vår kvinnouppfostran.

Af

Eva Wigström (Ave).

Om man gifver något närmare akt på det system, hvilket tämligen allmänt följes vid vår moderna kvinnouppfostran, så se vi snart, att det till stor del hvilat på förutsättningar, åsichter och fördomar, härstammande från en tid, då det ej föll någon in att betrakta kvinnan som en själfständig och med mannen jembördig varelse.

Det kan ej heller gerna vara annorlunda. Krafvet på könens likställighet är jemförelsevis allt för nytt för att kunna hafva föranledt en utveckling, som förmått frigöra oss från äldre tidens åsichter om kvinnans uppfostran. Men vi hafva deremot, dels på spillrorna af denna kvinnobildning, dels på ett skolväsende, afsedt uteslutande för mankønet, uppfört en ofantlig öfverbyggnad, med en mängd utsprång och sirater, hvilka lika litet tillfredsställa skönhetssinnet, som det praktiska lifvets behof.

Knappast mer än en mansålder är förfluten, sedan man allmänt hyllade den åsikten, att kvinnan ej förmådde tillegna sig några grundligare kunskaper, och att det i det hela var både onyttigt och skadligt att låta en flicka ega något af sin tid till allvarliga studier. Men såsom en prydnad för mannens hem och en fägnad för hans sinnen borde flickan ega en del talanger, samt lära sig franska för att få borgarrätt i den fina verlden. Det stora antal kvinnor, som ej hade tillträde till denna värld, erhöill icke undervisning i annat än läsning och med knapp nöd skrifning, ty man ansåg denna senare konst farlig för flickans sedlighet, emedan den satte henne i stånd att skriva sådana farliga dokument, som kallas kärleksbref. Hvad hon deremot grundligt fick lära, var kroppsarbete och husliga sysslor.

Starka, begåfvade andar bröto sig ut ur sitt andliga fångelse och visade genom sina gerningar ohållbarheten af de gamla åsigterna om kvinnans själs underlägsenhet, och krafvet på kunskap växte sig starkt. Och så, innan en del andra fördomar rörande kvinnans inre väsende blifvit undanröjda, skyndade man sig med feberaktigt hast att få flick-

skolor, hvilka så mycket som möjligt liknade gosskolorna. Man ville häfda könens likställighet och deras lika stora rätt till undervisning utan att först grundligt och allvarligt undersöka, om dessa skolor voro af verkligt gagn för människors barn.

Orsaken till detta, liksom dertill, att skolan för flertalet barn är af så ringa betydelse för viljeriktningen och karaktärsbildningen, beror på en fäderneärfd vördnad för *läsning*, en vördnad, som ej sällan ter sig rent af som öfvertro på det skrifna och tryckta ordets makt. Under århundraden har det ju blott varit svärdet och »bokliga konster», som förmodade bana vägen till anseende och ära. Under fredstider kunde man blott öfver staplar af böcker och folianter klifva från ett »lägre stånd» upp i ett »högre». Hvad man lärt sig i det praktiska lifvet, hvad man vunnit af lifserfarenhet, den yrkesskicklighet, man förvärfvat, karaktärens sunda utveckling, viljans ädla riktning, väge ingenting emot en studentmössa och akademiska betyg. Ty med en öfverdrifven upphöjelse och förgudning af bokliga kunskaper måste ju nödvändigt följa ett mer eller mindre doldt förakt för kroppsarbetet och dermed äfven för dess idkare.

Hittills hade den »bokliga vägen» endast varit tillgänglig för mankönet; nu rusade äfven kvinnorna in på denna ensidiga bildningsväg, lika, om ej mera skadlig för hela människan, än den förra. Kroppsarbetet har åtminstone den förtjensten att vara något *verkligt*, hvars resultat man kan se och ta på, då deremot den ensidiga kunskapskolan kommer oss att offra våra barns kroppsliga och andliga helse åt ett nästan nödtvunget skenväsende.

På samma gång, man underlät att fråga lifvet sjelft (i stället för att blott lita på pedagogiska skrifter) om den undervisning, som meddelades i gosskolorna öfverhufvud taget var njutbar och lämplig för barnanaturen, glömde man äfven att undanröjda en fördom, som låg till grund för den gamla kvinnobildningen. Denna fördom, som ännu hänger i de flesta af oss, män som kvinnor, är den föreställningen, att kvinnan är en varelse med en så utomordentlig kort ungdomstid, att man måste skynda sig så mycket som möjligt för att få henne färdig att föras ut i lifvet.

Att föras ut i lifvet! Detta är det öfverenskomna talesättet, som maskerar den

gamla föreställningen, att den fint uppfostrade flickan är en vara, som måste exponeras för att bli gift. Vi lita ännu ej så mycket på kvinnans förmåga att bryta sig en sjelfständig bana, att vi våga »stå risken», att först och främst gifva de unga flickorna tid att utveckla sig till mogna människor, innan de blifva makar och mödrar. Vi hysa i tysthet den fruktan, att flickorna skola bli för gamla till att »göra ett godt parti», ty ännu hafva vi ej kommit bort från den föreställningen, att flickan blir *försörjd*, när hon ingår äktenskap, fastän lifvet och vår dagliga erfarenhet lära oss, hur falsk denna föreställning är.

Det är nödvändigt att vi inse och erkänna tillvaron af en sådan föreställning om »kvinnans korta vår», ty på denna åsigt grundar sig en stor del af vår moderna kvinnouppfostran, som blifvit så skef just emedan man trott sig kunna sätta nya klutar på gammalt kläde; trott sig kunna gripa efter nya fördelar utan att afstå från gamla fördomar.

Under vår sträfvan efter könens likställighet inom skolundervisningen har man fasthållit åsikten om flickans korta vår, och långt ifrån att ha blifvit likställd med skolgossen, måste skolflickan tillryggalägga kunskapsvägen på långt mindre tid än han; hon måste i de flesta fall hafva sin undervisning afslutad vid 15 à 16 års ålder. Hon är *dam*, när han befinner sig i början af slyngelåren; vid 23 år är han knappt mer än »gossen», vid 25 »yngling», vid 30 »en ung man.»

De höra ännu ej till de förflutna tiderna dessa, till en onaturligt kort barndomstid, en ännu kortare ungdom och en lång ålderdom dömda kvinnor. Vi lefva ju midt ibland dem, och hvarje år blir denna trupp rekryterad af nya skaror med — »fin uppfostran.» Kan man väl tänka sig en bedröfligare företeelse, än en 23-årig flicka, som på fullt allvar talar om den tid, då hon *var* ungen, emedan hon verkligen känner sig utsliten af ett ensidigt själsarbete, oftast utan egentligt lifsinnehåll? Eller gifves det ett sorgligare prof på en förvärd lifsåskådning, än dessa många flickor, hvilka i det aldralängsta dröja att erkänna sig hafva uppnått en ålder af tjugofem år, och som sedan under minst ett decennium blifva stående vid denna siffra? Man ler åt detta, och dock är sjelfva denna löjlighet en stark, fast omed-

veten protest mot en fördom, som dömer kvinnan att vara gammal midt i sin kraftigaste tid, då både kropp och själ borde under normala förhållanden göra uppror mot en sådan dom.

Det är på denna dogm om kvinnans korta vår, som man grundlagt det drifhus-system, hvilket förderfvar så mångt anlag, undergräfvat kvinnans kroppsliga helsa och dermed äfven förkrymper hennes andliga utveckling.

Den lilla flickan kan knappt tala obehindradt, förrän boken sättes i hennes händer, och det betraktas vanligen som en familjeolycka, om lillan ej vid sju års ålder kan läsa. Och har det stackars barnet, på bekostnad af lekar, hvilka långt mer än bokstafstråldomen skulle hafva främjat hennes andliga utveckling i harmoni med hennes kropps utbildning, lyckats tillägna sig läskonstens första grunder, så börjas parforcejagten i barnskolan. Lillan skall skrifva, räkna, teckna, läsa katekes, bibelhistoria, något fäderneslandshistoria, geografi samt främmande språk, och stundom ändå mera, vid en så tidig ålder, att hon har mer än nog med att slå sig fram med blotta färdigheten att lära läsa sitt modersmål. Ty att hon tillika fattar allt hvad hon läser, veta vi vara omöjligt.

Ingen tänker på det oerhörda arbete, barnet har med att tillägna sig talspråket och att i sin tankeverld upptaga den mängd konkreta föremål, som möta det och gifva anledning till ständigt nya frågor och tankeansträngningar. I stället för att hjälpa barnet med detta för detsamma naturenliga arbete, pålägger man det i stället sådana uppgifter, som ligga långt öfver dess fattningsförmåga och intresse, och som därför endast skenbart lösas och blifva döda minneslexor. Detta fullständigt värdelösa resultat vinnes på bekostnad af barnets hela knoppande värld. Lexorna och öfningarna vråkas som en lavin öfver de spirande tankarne; frågorna kvävas derunder, iakttagelseförmågan ledes ur det naturliga spåret och kommer på afvägar, fantasien vingbrytes, släpar sig fram i låga regioner och förrirrar sig ej sällan in på farliga eller smutsiga områden.

Under denna jagt efter minneskunskap grundlägges äfven hos barnet denna falska uppfattning af kunskapens *mål*, hvilken kommer så mången att ej sätta lifvets sträfvan högre än till vinnande af utmärkta examens-

betyg och att i dessa se en värdemätare för människans duglighet och förtjenster. Redan i barnskolan framhäfver man examensdagen såsom hela undervisningens mål.

Kan man då förundra sig öfver, att vi i de mera lyckligt lottade samhällsklasserna hafva en sådan skara lillgamlä, halfvisna och småvigtiga tolf- à trettonåriga skolflickor, alla så lika hvarandra i tankegång, småsinne och andlig torrhet, som det är möjligt att få människovarelser till med vidt skilda anlag och själsgefvor?

Hem och skola hafva en dunkel förnimmelse af den oersättliga skada, man tillfogar barnet genom att beröfva det barndomens naturliga fröjder och friheten att tumla om i friska luften samt att bruka sina lemmar och tankar till lekar eller arbeten, som äro nödvändiga för hela den lilla människoplantan. Derfor söker man godtgöra barnet denna förlust, dels genom att i allt annat låta det följa sin egen vilja, sina egna nycker och begär, och dels genom att bereda de små flickorna sådana nöjen och förströelser, hvilka än ytterligare bidraga till att göra dem till brådmogna och nervösa miniatyrkvinnor.

I sin novell: »En bal i societeten» har fru Edgren framställt en sådan stackars drifhusplanta. Men det är ej så litet betecknande för vår hela bildning, att denna samma sorgliga barnagestalt blifvit i komedien: »En räddande engel» förvandlad till komisk figur — icke i rollen, utan i uppfattningen deraf — och att man skrattar hejdlöst åt skolflickans feberaktiga njutningslusta och hennes kärlekshandel med en sedeslös, förderfvad man, i stället för att denna verklighetsbild väl är egnad att väcka de allvarligaste tankar.

Vid tolf års ålder måste ju flickan, enligt den gamla sorgliga föreställningen, denna barndomen bakom sig och börja tänka på framtiden, d. v. s. hon skall se sig för, hur hon bäst skall kunna slå sig fram under en allt mer och mer ökad läsebörda, med åtföljande examina, så att hon vid konfirmationsåldern må ha genomgått läroverkets alla klasser, då hennes uppfostran anses vara afslutad. Den ringaste eftertanke, den minsta kännedom om människokroppen och dess funktioner, borde kunna säga alla och enhvar, hur förderfligt ett sådant system är för både själ och kropp, om ej redan den dagliga erfarenheten visade oss detta. Men det är med

tron på läsningens öfvernaturliga välsignelse, som med smaken för snörlif, man vet att det är lifsfarligt, men läsningen, liksom korsetten, tillhör den moderna bildningen, och det är ingenting att göra deryid. »För att vara fina, måste vi lida pina.»

Vanligtvis avslutas flickans undervisning vid den tidpunkt, då hon, enligt naturens ordning, just skulle börja att inhemta verkliga kunskaper, och då hon just uppnått den tidpunkt, då hon kan företaga ett sjelfständigt tankearbete, d. v. s., då hon förmår i sig upptaga och omforma den gifna undervisningen. Endast i de fall, då flickan med eller mot sina anlag dresseras till lärarinna, erhåller hon ännu ett år eller två »till att fullkomna sig», och sedan anses detta brådmogna barn vara fullt kompentent att handleda en större eller mindre flock något yngre olyckskamrater i skolsalarne eller i hemskolan.

Vi känna henne. alla så väl från skolan, hemmet, balsalen eller salongen denna uttröttade, förslitna och nervösa flicka, med feber i stället för blod i ådrorna. Vi se och höra yttringarne af hennes kalla hjerta och heta hufvud; vi märka hur hennes i barndomen frostbitna fantasi slå sjukliga skott, och hur ungdomens naturliga kraf på rörelse och sund omvexlande verksamhet blifvit omsatt i ett osundt, nyfiket sträfvande efter att lära känna lifvets nattsidor och den manliga ungdomens vägar och stigar, medan hon sjelf ej eger kvar mera af sitt ungdomslifs kännetecken, än dess oklara drömmier och sjelfkloka omdömen.

Vi veta det ju alla, ty vi se och höra det hvarje dag, och om vi ej äro fångna i en onaturlig bildnings fördomar, så erkänna vi, att för mängden af unga kvinnor är behållningen af hela skoltiden blott ett större eller mindre antal minneslexor, fastnubbade med en del namn och årtal, men som dock ha en stor benägenhet för att lossna och falla bort. Till denna värdelösa bokliga kunskap hafva flickorna vidare förvärfvat sig några färdigheter och talanger; men med allt detta kram stå de dock fullkomligt hjälplösa och oförmögna att försörja sig eller skapa sig en sjelfständig verksamhet, förrän de på annat håll förvärfvat sig, vare sig språkkunskap eller färdighet i något praktiskt yrke. Vi veta äfven, att de få flickor, som i kunskaper höja sig öfver det schablonmessiga i läroplanen, äro antingen sådana andar, som,

till trots för alla hinder, gå framåt och uppåt, eller också är det sådana flickor, som af nöden tvingas att fasthålla och något utvidga minneskunskapen, emedan den kan skaffa dem utkomst som enskilda lärarinnor.

Det ensidiga och onaturliga i en dylik uppfostran ligger i öppen dag, och dess följder äro så ofta påpekade af både läkare och förnuftiga uppfostrarinnor, att en detaljerad beskrifning deröfver torde vara öfverflödigt i en afhandling af denna art. Men detta oakadt beklaga sig tusentals fäder och mödrar öfver sina döttrars slappa leder, blodlösa kinder och öfver en allmän svaghet, som »hindrat flickorna från att draga riktigt nytta af skolundervisningen».

En så ensidig kvinnobildning, bör, för att vara fullt konsekvent, sluta med studentexamen och derifrån föra vidare till embets- och tjenstemannabanan, ifall likställigheten skall blifva en verklighet. Ty då den boklärde mannen omsorgsfullt undandragit sig allt kroppsarbete, måste den boklärda kvinnan, för konsekvensens skull, göra detsamma. Men så måste vi nödvändigt hafva en manlig och en kvinlig »arbetsklass». Motviljan för kroppsarbete är ett gammalt fädernearf, hvilket vi med stor omsorg fortplantat med våra handlingar och hela vårt lefnadssätt, fastän vi i nyare tider *talat* och *skrifvit* både mycket och vackert om »arbetets ära». Dock, med ord utan motsvarande handling rubbas inga ärfda fördomar, och våra tal och sånger hafva blott bibringat de kroppsarbetande klasserna den misstanken, att vi sökte för dem förgylla upp en sak och en samhällsställning, öfver hvilka vi sjelfve stå så högt, att emellan oss och dem finnes ett öofverstigligt svalg.

Handverkaren, bonden, den någorlunda burgne fiskaren, med få ord: alla, som ha råd att offra åt den moderna bildningen, hafva svarat på de vackra skåltalen genom att skicka sina döttrar till stadsskolorna, på det de med tillhjälp af en hög stapel läroböcker må kunna klifva ur föräldrarnes »stånd» upp till ett högre, der de, befriade från kroppsarbete, kunna göra anspråk på någon »högre» anställning.

Högst få föräldrar låta öfvertyga sig om det faktum, att flickor, — liksom gossar — hafva mycket olika anlag och begåfning. Man sänder utan vidare sina döttrar till den förnämsta flickskolan i staden, så vida man anser sig kunna betala en sådan undervisning, och är så befriad från alla vidare bekymmer

om deras uppfostran, förutsatt, att flickorna i behörig tid bli uppflyttade från en lägre klass till en högre. För skolflickorna gifves ingen valfrihet, alla lära eller låtsa sig lära samma ämnen. Den elev, som med knapp nöd för-
mår inhemta grunderna för svensk rättstaf-
ning, får sina lexor i två eller tre främmande
språk lika så väl som klasskamraten, hvilken
blifvit begäfvad med ett språksinne, som gif-
ver henne kärlek till denna gren af und-
ervisningen. Hemmen skulle betrakta det som
en orättvisa mot flickorna, om det vore annor-
lunda; därför har det allt mer och mer blif-
vit vana att blott döma om en flickas bild-
ning efter det läroverk, hon genomgått, och
ej efter hennes karaktär och vetande.

Hemundervisningen inrättas ju så myc-
ket som möjligt efter elementarskolornas och
pensionernas läsordning, och liksom dessa
förra äro kopior af gosskolorna, der handens
arbete är bannlyst, så förvisas detsamma från
skolan i hemmet. Läsningen breder sig som
en parasitväxt öfver ungdomens lif och kväf-
ver hvarje vaknande arbetsdrift, och då man
dertill i hemskolan endast begär och *har* en
enda lärarinna, oftast en ung flicka, för att
undervisa i »alla vanliga skolämnen med språk
och musik», så är detta sakförhållande i och
för sig tillräckligt för att kännteckna arten
af vår kvinnobildning.

Som här nyss blifvit antydt, kräfver en
dylik kvinnobildning, att den fattigare klas-
sens flickor uppfostras blott och bart till ar-
betshjon, ty någon *måste* ju förrätta kropps-
arbetet och de husliga sysslorna. Men träl-
ståndets dagar äro förbi — i teorien, och
derföre kunde man ej helt och hållet ute-
stänga de mindre bemedlade klasserna från
tillgång till denna undervisning, som anses
god nog åt de rikaste. Derför inrättades den
så kallade folkskolan i samma anda som de
andra undervisningsverken. Läsning blef huf-
vudsaken, examen målet och kroppsarbetet
nästan bannlyst. Nu drifvas äfven de fätti-
gaste föräldrars flickor in i småskolan och
tvingas till lexläsning, innan de kunna tänka,
och innan de inhemtet ens halfva ordförrådet
af skriftspråket, så olik som det är med all-
mogens och kroppsarbetarens hvardagsspråk.
Och så drifvas de ur småskolan in i »folk-
skolan», få ännu flera obegripliga lexor; an-
sättas af frågor, hvilkas svar lägges dem i
munnen, men måste enligt skolordningen
kväfva hvarje fråga, som kan födas i deras
kufvade tankar, uppgifva hvarje hopp att

vinna någon lifsupplysning eller förvärfva sig
någon praktisk duglighet utan möjligen i räk-
ning. På detta sätt går flickans tid från
hennes sjetten till hennes fjortonde år under
en intresselös och ej sällan rent förhatlig läs-
ning och med stulna fröjder i skolan samt
ständigt af skolklockan afbrutna lekar utom
skollokalen. När folkskolans kvinnliga lärjun-
gar afsluta sin skolgång med konfirmatio-
nen, äro de i allra flesta fall så fullkomligt
främmande för kroppsarbete och kvinnoslöjd,
som om de, i likhet med högsalig drottning
Kristina af Sverige, vore uppfostrade till att
styra land och rike.

Det måste vara klart och tydligt för
hvarje människa, som fäster sin uppmärks-
samhet på frukterna af en dylik kvinnobild-
ning, att för de flesta flickor är skoltiden en
nära nog förspild utvecklingstid, äfven för
döttrar af sådana hem, der man möjligen
skulle kunna bringa något anda och lif in i
en död kunskapsmassa. Hur mycket mindre
fruktbar skall då ej en mycket klen kopia
af en dylik ensidig undervisning blifva för
döttrarne i hem med fullständig kunskaps-
brist. Den lilla flickan, som ej för sig ser
något annat framtidsmål, än tienstpigans, tar
in sin portion lexor dagligen, men hon sak-
nar i de allra flesta fall alla förutsättningar
för att sätta dessa lexor och den tvungna
skolgången i något förnuftigt sammanhang
med sin omgifning, det verkliga lifvet och
dess kraf. Dessa fattiga, under oupphörlig
läsning uppvuxna flickor, hvilka vid femton
års ålder stå ansigte mot ansigte med den
hårdaste kamp för sin utkomst, äro lika litet
rustade för denna strid som fåret mot var-
gen, ty af kunskaper ega de knappt ett spår,
och med sina händer ha de ej fått lära sig
något ordentligt arbete.

Denna stora oförrätt mot den fattiga flic-
kan hämnar sig svårt på samhället. Bristen
på dugliga och anständiga tjenarinnor gör
husmoderns ställning tung och svår, äfven
om hon sjelf har en längre erfarenhet i hus-
liga sysslor. Är deremot husmodern okunnig
häri, blir den inre hushållningen med hene-
nes och den lika okunniga pigans förenade
ansträngningar ofta en källa till huslig ofrid,
vantrefnad och ruin.

Och detta är dock blott *en* sida af följd-
erna af en förspild lärotid.

En annan naturlig följd af ett skoltvång,
som tager barnen från hemlifvets mångahanda
sysslor och bestyr, samt från flickans sjetten

till hennes fjortonde år binder henne fast vid griffeltafla och böcker, är, att föräldrarmyndigheten slappas på samma gång som ansvarighetskänslan, samt att flickorna uppväxa i en region, som gör dem främmande för hemmets både fröjder och bekymmer och dermed äfven för den rätta huslighetens ande. Lösryckt från hemmet, söker sig då den unga flickan ett annat rotfäste för sitt intresse. Skolan med dess enformiga kretsgång erbjuder henne ej ett sådant, det unga sinnet, som blott utvecklas i kritisk riktning, kan ej med sund hjertlighet sluta sig till någon kamrat, söker stilla sin trängtan efter deltagande genom fantastiska vänskapsförbund och sin längtan efter kännedom om lifvet i starkt kryddade och färglagda romaner.

Vid hvarje nytt förslag till en bättre skolundervisning inskränka reformförslagen sig vanligen till en del tidsbestämmelser, när skolan skall börjas och slutas, hur många timmar i veckan, som måste anslås åt det eller det ämnet; hvilka språk, som företrädesvis böra läsas o. s. v. Vid skolmöten diskuteras och disputeras om naturlärans nödvändighet framför religionen, och man söker på båda sidor att tillkämpa sig det största antalet timmar för det ena eller andra af dessa två läroämnen. En grundlig och praktisk skolreform kan dock ej nöja sig med ett sådant nytt lappverk på det gamla klädet. Kvinnornas tillträde till skolrådet måste medföra en djupare insigt i sjelfva uppfostringsväsendets innersta kärna.

Kvinnan skall peka på *hemmet*, såsom hufvudsätet för flickans egentliga uppfostran, och modern skall återbörda sig rättigheten att handleda sin dotter i husliga arbeten och återgifva dessa sin naturliga plats i undervisningsplanen. Kvinnan skall lära skolkomitéerna att se och erkänna, det religionen är en hjertesak och ett personligt förhållande till det högsta väsendet, och ej något läro- och examensämne med lägre eller högre betyd. Hon skall arbeta på att återgifva religionen sin rätta rang i skolan med fasthållande af den grundsatsen, att religionsöfningar måste vara hemmens fria ensak, och att allt religiöst skenväsende bannlyses från de offentliga skolorna, på det barnen ej må tvingas till hyckleri och missbruk af heliga ting. Modern måste kräva, att alla utanlexor i kristendom må försvinna från skolorna, och att kristendomen framställes historisk och som en lifssak för människan, men på samma

gång som ett led i den stora kulturhistorien. En grundlig skolreform i kristen anda kräver af den *kristna* barnskolan enhet i undervisningen, så att ej det ena läroämnet framställes i strid med det andra; barnatanken må få fast grund och ej slängas fram och åter emellan motsägande verldsåsigter. Den bästa kristendomsundervisningen i skolan är den, att läraren med hela sin undervisning vittnar om sin tro på den uppenbarade religionen.

Men kvinnan i skolkomitéen må ej heller glömma, att *frihet följer med kristendomens ande*, och att skolor med hednisk lifsåskådning må få upprättas för sådana barn, hvars föräldrar ej hafva något gemensamt med den kristna trosbekännelsen. Först då fullkomlig valfrihet i religionsundervisning blir antagen, kan man hoppas på en sådan väckelse i hemmen, att en naturlig vaxelverkan uppstår emellan dem och skolorna. Och en sådan vaxelverkan är det aldri första vilkoret för en fruktbarande undervisning.

Det är temligen klart, att en friare, naturligare och följaktligen förnuftigare undervisning pekar i riktning åt enskilda skolor under tillbörlig opartisk tillsyn samt med behöfliga statsunderstöd. Men äfven under nuvarande förhållanden kan man arbeta derhän, att flickan tillbringar färre timmar i barnskolan, och att barndomstiden ej på ett onaturligt sätt förkortas genom en kropps- och själsförtvinande läsning.

I småskolan må öfverhufvud ingen annan läsning förekomma än sådan, som rent af har till uppgift att bibringa barnet färdighet i att läsa väl innantill. Allt slags kunskapsmeddelande måste ske muntligt, och ej i högtidlig föredragsform, utan i hvardaglig berättelseton samt med förnuftig frihet för barnen att göra frågor i ämnet.

I småskolan — när det ej sker i hemmen — bör man bibringa barnen aktning för handens arbete och söka förmå hemmen till att så tidigt som möjligt låta flickorna* försöka sig i de sysslor, som hvarje dag förekomma i alla hem, i hvilka finnas någon tillstymelse till hemlif. Må flickan lära sig att anse kroppsarbete som ett oafvisligt vilkor för det menckliga lifvet, samt andlig upplysning och bokliga kunskaper som en skatt, hvilken det är en lycka och glädje att få förvärfva, men som ej i och för sig berätti-

*) Förf. ville helst tillägga: och *gossarne*.

gar egarinnan till någon högre rang, eller berättigar henne till berömmelse framför den, som med flit och samvetsgrannhet företrädesvis odlar de anlag för praktiska arbeten, som blifvit henne gifna. Flickan må tidigt lära, att det ej är *arten* af arbete, som bestämmer människans värde, utan den duglighet, med hvilken hon förvaltar sitt pund, hennes viljeriktning och karakter i sedligt afseende.

Med denna åskådning rörande barnskolan skulle naturligtvis examen, skolbetyg och premier bortfalla och dermed är grunden, på hvilken denna inrättning hvilat, undanröjd. Det slags täflan, som knappt skyr något medel för att vinna beröm och utmärkelse, och som föder och närer afund, hat, fäfänga och skvallertlust mot kamrater, skulle då lemna rum för ett kärleksfullt samarbete, der de bäst begåfvade hjälpte sina svagare kamrater, och der hvarje arbete gjordes *ärligt*, emedan barnen kände, att de arbetade för att gagna *sig sjelfve* och ej blott för att ställa sig in hos lärare och målsmän samt för att vinna tomma utmärkelser.

En sådan skola är ingen utopi, omöjlig att förverkliga; den har blifvit pröfvad under många år och burit goda frukter. Det gamla systemet skapar heta hufvuden och kalla hjertan; det andra — det naturliga, värmer hjertat och håller tankarne svala, rediga och klara.

I samråd med hemmen skulle småskolan tillhålla barnen att dagligen förrätta något praktiskt arbete i skollokalen eller i hemmet. Derigenom fölle det sig helt naturligt, att den nu så vanliga skolkingen med ty ätföljande lögner upphörde, då flickorna af skolan fingo tillåtelse att hjälpa till med hemsysslor på tvätt- och bakdagar eller med andra för hemmen nödvändiga sysslor. Man frukte ej för att denna frihet skulle missbrukas; det är blott tvång, ledsnad och en deraf född upprorslust, som komma hem och barn att föra ett slags hemligt krig mot skolan. När denna senare har något att bjuda, som passar för barnasinnets och barnatanken, blir skolan dem kär, och de betrakta all skolking som en lågsinnad dumhet; man har otaliga exempel på små flickor, som bedt lärarinnan uppskjuta med berättandet af t. ex. fäderneslandshistoria, emedan de nödgades under denna timme vara hemma.

På nämnda sätt vunnas ett naturligt samarbete emellan föräldrar och lärare. De förra, som under det gamla systemet ej togo annan

notis om barnens anlag och framsteg än genom de alltid opålitliga betygen och ännu opålitligare examina, skulle nu tvingas att taga en direkt del i skolans verksamhet och derigenom få intresse för dess arbete. Barn känna aldrig lust att frivilligt berätta *levarnas* innehåll, men en *muntlig* berättelse väcker håg att i hemmen förtälja det, som fångslat deras tankar och sinnen.

Flickorna må aldrig dömas till att med sysslolösa händer afhöra den muntliga undervisningen. En *befallning* till att visa uppmärksamhet väcker antingen lust till trots, emedan barnet ju vet, att ingen kan *tvinga* dess tankar till att hålla sig till ett bestämdt ämne, eller ock leder det till hyckleri, i det barnet påtager sig en uppmärksam ställning och min, medan händer eller fötter äro i rörelse för att öfva lek eller odugd. Man kan tryggt tillåta den lilla att hafva något enkelt handarbete, något som ej fångar hennes eller kamraternas sinne genom något utmärkande färgspel, genom sin nyhet eller ovanlighet. Förstår lärarinnan konsten att berätta så, att barnen »se hvad de höra», då glömmas hvarje handarbete och barnens ögon hänga vid henne. Kan hon ej detta, eller kommer hon att välja något ämne, som ligger utom barnens fattningsförmåga, då sker ingenting värre, än att flickorna syssla stilla med sina handarbeten, men lärarinnan får dervid det säkraste vittnesbörd på, om hon har varit i stånd att fångsla barnens uppmärksamhet eller ej. Otvivelaktigt finnas bland flickor som gossar, så anlagda naturer, att mycket få af de föredragna eller lästa kunskapsämnena förmå taga deras uppmärksamhet från handarbetet; men dessa barn skulle ej heller höra på, äfven om de tvingades att sitta med händerna på bordet. Ofta kunna dock en del sådana flickor under en förnuftig frihet väckas till intresse för bokliga studier, men för att de skola kunna fattas af ett sådant intresse fordras, att de ej våldsamt ryckes från handens arbete och tvingas att läsa för dem obegripliga och likgiltiga saker. Man måste gifva flickan tid att vara barn, så länge naturen det tillståndjer, om man vill uppfostra henne till kvinna.

Under en handledning, der lek, kroppsarbete, handarbete och husliga sysslor omväxlat med muntlig undervisning, läsning och andra praktiska skolöfningar, har hvarje någorlunda normalt utrustad flicka vid femton års ålder hunnit till en så pass andlig utveck-

ling, att hon känner sina gåfvor och anlag, och gör hon ej det, så måste man fortfarande rikta sin uppmärksamhet och sina ansträngningar på att hjälpa henne till klarhet i detta fall. Vi må ej förbise den omständigheten, att i hemmen råder ännu fördom mot vissa arbeten och yrken, samt att »skolvägen» ännu anses för den mera ansedda stråkvägen för »bättre folks döttrar», och att det, i följd af sådana skefva åsigtter är svårt för mången flicka att få ögonen öppna för sin naturliga kallelse.

Men har hon kommit på det klara med hvad hon duger till, då måste för henne finnas tillgång till en sådan undervisning, hvilken samtidigt med att den skänker henne en sund mensklig upplysning, som är något helt annat än en samling *döda* kunskaper, tillika utvecklar hennes särskilda anlag. Det må tillåtas henne en förnuftig valfrihet af kunskapsämnen, dock med vilkor, att hon ej undandraget sig den allmänt menskliga lagen: »Du skall arbeta i ditt anletes svett». Skolorna måste upptaga kroppsarbetet bland sina läroämnen, och det måste ordnas så, att de sysslor, flickan ej kan få lära i hemmet, får hon lära i någon fackskola.

Det är möjligt, att vi härmed måste uppgifva den slags allsidighet, som äro orsak till, att den unga »damen» skall veta allt men förstår mycket litet. I ersättning finge vi dock upplysta, klartänkta, sanningsälskande kvinnor, hvar på sitt sätt rustade att gå ut i lifvet för att kämpa en god kamp och främja människoslågtets utveckling.

Samhället behöfver ej idel boklärd medlemmar; det har föga gagn af den allsidighet, som ej kan eller vet någonting grundligt, och en massa dilettanter främja hvarken konsten eller den goda smaken. Men vår menskliga natur och vårt sedliga medvetande kräver, att hvar och en af oss arbetar både med tanke och hand till gagn för det enskilda och allmänna.

Derför måste vi, i stället för skolor efter en och samma schablon, hafva läroanstalter, der *personligheter* och ej läroböcker föra ordet, och der afseende fästes vid lärjungarnes olika anlag och begåfning, så att *dessa*, och ej rikedom och samhällsställning, blifva bestämmande för den unga flickans framtida bana.

Häraf följer äfven, att de s. k. lägre skolorna, folkskolorna, undergå en grundlig förändring, ty med samma rätt, som här

sträfvast att tillämpa likställighetstanken mellan könen i den s. k. högre undervisningen, må man kräfva lika rätt för den fattiga som den rika flickan att utbilda sig enligt sina anlag.

För att ett land må få en kvinnobildning, som verkligen är till praktiskt gagn för samfundet, fordras, att hvarje flicka uppfostras och undervisas enligt sina anlag och icke efter sitt stånd. Samhällsställningen är något tillfälligt, men begåfningen är gudstanken i hvarje särskild människa, och det bör vara målet för all uppfostran och undervisning att klargöra denna inneboende skaparkraft, så att den får ett uttryck i individens lifsgerning.

En uppfostran i denna anda låter oss se allt arbete såsom länkar i samma kedja; ingen af dem är onödig, alla gripa in i hvarandra. Det är blott kroppsarbetarens ringare andliga utveckling, som låter oss begå det felet att betrakta den lärdes afhandling om en flugas kroppsbyggnad för något högre än bondens arbete vid plogen. Det måste också bli kvinnans uppgift, att, genom en förnuftig förening af kropps- och själsarbete, på ett praktiskt sätt visa världen, att den företrädesvis bokligt bildade människan äfven kan lifnära sig genom handens arbete, och att de, som företrädesvis arbeta med handen, äfven kunna besitta en omfattande andlig upplysning.

Häraf skulle då äfven följa en naturligare arbetsfördelning samt flera vägar till förvärf öppna sig. Stockningen och flockandet på vissa arbetsvägar skulle försvinna, och bristen på dugliga krafter å andra banor likaså. Och när den s. k. förnäma flickan ej längre ryggade för att välja den verksamhet, som bäst motsvarade hennes anlag och begåfning, och den fattiga fritt finge välja enligt sina gåfvor, då jemnades af sig själf den nu hotande klyftan emellan fattig och rik, emellan arbetsgifvare och arbetstagare. Och då skulle världen slippa längre se den sorgliga synen af lärarinnor utan kallelse och förmåga; af håglösa, onyttiga damer samt af en rå och okunnig kvinlig arbetsklass, inom hvilken så mången själ och så många goda krafter kväfvast af brist på tillträde till sund mensklig upplysning.

I land, hvarest staten öfvar skoltväng öfver alla, är det blott en rättvis och billig begäran, att alla dess medlemmar få lika tillträde till kunskapskällan, och att der beredes

tillfälle åt alla till en uppfostran, som motsvarar hvars och ens anlag. Men en reform, som går ut på att omforma en rådande tankegång och utplåna urgamla fördomar, måste dock utgå ur enskildas arbete. Man börje med enskilda *barnskolor*, ty för att kunna uppdraga kraftiga träd måste man hafva friska, kraftiga plantor. Barnskolan må ej blifva större, än att lärarinnorna kunna känna barnens egendomligheter; stora skolor göra vanligtvis blott fabriksarbete och kunna svårigen undgå att göra sådant. När skolan motsvarar lifvets och tidens kraf, skapar lifvet sig sjelf ständigt nya former, i hvilket det bäst kan utveckla sig. Det är människans sjelfkloka sträfvan efter att bygga system i hvilka hon vill inpressa lifvet, som verkar så hämmande på utvecklingen. Sådana på en gång färdigbyggda system liksom kristallisera lifvet; det lyser, glittrar och — bländar, men glansen är kall, lik prakten i snödrottningens ispalats.

Kvinnan måste hafva mod att tro på lifvet och dess goda andliga magter och våga grundlägga en kvinnouppfostran i medvetande af, att det är lifvet och dess sedliga kraf, som måste reglera skolplanen och ej tvärtom. En skolplan får hvarken vara en *orubblig* grundlag eller en tvångströja, som förkrämper både lärare och lärjungar och dermed äfven förlamar en sund uppfostran i hemmen. Der måste gifvas plats åt nya undervisningsämnen, när ett sådant kraf göres gällande, och man måste hafva frihet att utsluta sådant, som visar sig vara onjutbart för den eller den åldersklassen; ty erfarenheten skall snart visa, att hvad den ena fria skolan ej mäktar med, det upptager den andra, och i stället för att jagas eller fösas igenom klasserna i ett och samma fast reglementerade läroverk, skall den *unga kvinnan*, i samma mån hennes anlag och gåfvor harmoniskt utvecklas, kunna göra sitt val emellan de kunskapsämnena, som erbjudas, och taga hvad hon bäst behöfver.

Det är blott under det förstenande lärobokssystemet med dess mekanik, som man behöfver frukta ombyte af skolor. Beröringen med nya personligheter och nya tankar är af stor betydelse för all andlig utveckling för den mognande kvinnan, sedan hon som barn åtnjutit en sådan undervisning, att hon, så att säga, blifvit rätt vänd i lifvet och fått öga och tanke upplåtna för ljuset.

Derför är barnskolan, liksom barnens första uppfostran i hemmet, af en så oändlig vigt, att vi först och främst måste rikta vår uppmärksamhet på dessa två, innan vi kunna hoppas att få se bättre frukter af de unga kvinnornas undervisning.

Med ett skolsystem, som under förnuftig tuktan och vård får uppväxa »som trädet från roten, som floden ur källan», skall helt säkert samundervisning icke bli *införd*, utan inflyta som en helt naturlig sak. Ty hvad skulle man väl säga flickorna, som ej gossarne finge höra, eller tvärt om? Läroämnena blefve ju de samma, och vid en friare undervisning torde det äfven komma att visa sig, att en del af kvinnoslöjden också tilltalar gossar, liksom att en del af det, som nu kallas karlgöra, med stor framgång skulle öfvas af kvinnohänder.

Det är dock troligt, att ur det fria (af staten stödda) skolväsendet, skulle utveckla sig vissa fackskolor för unga kvinnor, ty här finnas områden, der endast kvinnan kan verka, och till dessa områden höra de rent husliga sysslorna samt de små barnens vård och första uppfostran.

Liksom sjukvården ända tills senare åren varit anförtrodd åt de mest okunniga och mest olämpliga kvinnor, emedan man ansett denna befattning opassande för en bildad flicka, så ligger ännu *barnvården i hemmen* oftast i händerna på tjenarinnor, åt hvilka man ej skulle vilja, om så blott för en dag, anförtro nyckeln till hushållskassan, och hvars sedliga lif för öfrigt ej står högt i vår tanke. Men ändå anförtro vi åt dem vården af de små hjälplösa barnen! Här är ett läroämne af högsta vigt och tillika en verksamhet värdig de ädlaste och mest upplysta kvinnor.

När man i våra dagar skall tala om kvinnans uppfostran, måste det företrädesvis bli om *människan* och ej om *könet*, ty de fel, som vidlåda kvinnans undervisning, vidlåda äfven det andra könets; och då kvinnan blir bättre och mera praktiskt uppfostrad, faller det af sig sjelf, att äfven mannens bildning blir af ädlare och gedignare art. Derför må här ej arbetas på en ensidig *kvinnouppfostran*, utan vi måste sträfva för att vid all undervisning företrädesvis taga sigte på *människan* och på hennes utveckling, så väl till kropp som själ, så att hvar och en må komma till att förvalta det pund,

som skaparen gifvit, utan hänsyn till kön eller samhällsställning.

Det är kroppsarbetets rätta plats i människans uppfostran, som räddar folken från öfvercivilisation, och detta jemte en längre barndoms- och lärotid för kvinnan skall väsentligt bidra till lyckligare samhällsförhållanden och en sundare folkupplysning, än den ensidiga, som hemtas ur idel läroböcker och skollexor.

Fråga hans far.

Skiss af *Torborg Vide*.

Han kom förrän han var väntad, men det oakadt lägo flera dussin spetslakan och dito örngottsvar och väntade på honom — och korgvagnen, med sin gröna sidensufflett, allt var i ordning.

Kaptenen och hennes nåd — så kallades hans fru, därför, att han var adelsman — hade varit borta på supé och kommit hem så der mellan tu och tre på natten, och frampå morgonen kom han.

Att han kom tidigare, än han var väntad, hade han troligen sin mor att tacka för; ty ännu fyra månader före hans födelse, snörde hennes nåd sig så, att hon såg mer ut som en kokett, illa uppfostrad flicksnärta, än som en ung hustru.

Kaptenen vågade ingenting invända mot snörningen, han, som under förlofnings tiden sagt henne tusen artigheter öfver hennes charmanta figur.

Sjelf hade hon icke så mycket känsla för det barn, hon skulle föda till världen, att hon för detsamma skull afstod från ett enda nöje under hela säsongen. Hur länge än en bjudning drog ut på natten, med till slutet skulle hon vara — och hvarför icke, frågade hon, när några af hennes förnuftigare bekanta vågade sig fram med en anmärkning mot de sena supéerna. Får man icke vara med om »nachspielet», så kan man åtminstone vara med tills det börjar.

Försakelse var ett ord, som aldrig ingått i hennes uppfostran, såvidt det angick henne sjelf.

Han blef fördenskill misshandlad redan i moderlivet, den lille.

Och så kom han, som vi redan nämnt, för tidigt till världen, likväl ej så tidigt, att han behöfde sys in i skinn. Nej, hud hade han, fast den var tunn och naglar också, fast de ej voro så starka att han kunde rifvas med dem. Men grufligt klen var han till kroppen i alla fall, och som han till en början icke gaf ett ljud ifrån sig, höll man på att taga honom för dödfödd; men i detsamma gaf en fru, som visste hur man skulle behandla dylika små nykomlingar, honom några smällar. Derefter skrek han. Han *hade* lif. Kaptenen vandrade med ljudlösa steg fram och tillbaka på det mattbelagda golvet i rummet näst in till det, der den lille kommit till världen.

Gladde honom måne rösten af hans förstfödde, arftagaren till hans gamla adliga namn? Visst är, att då han först hörde den lilles skrik, gick det en rysning genom kroppen, han ryckte på axlarna, drog sig nervöst i mustascherna och blef stående vid fönstret.

Utanför låg vårsnön mjuk och mjellande hvit. Sparfvar i långa rader slog sig ned på telegraftråden och kvittrade af hjertans lust, liksom om de glädt sig öfver, att en människa blifvit född. Kaptenen fortfor att behandla sina mustascher och med nästan drömmande blick se ut på det vackra vinterlandskapet. Han var af medelstorlek och hade ett fint ansigte med temligen slappa drag. Hieroglyferna kring ögonen voro ingen meritlista.

Som han stod der och tittade ut, rädde han icke för att åtskilliga bilder från fordom drogo genom hans hjerna.

Det var något, som väckt dem, han visste icke hvad, han reflekterade icke der öfver. Det fins så många förunderliga kombinationer här i världen.

Precis som pojken skrek till, ja, var det icke kuriöst, kom kaptenen så väl ihåg en flicka, den första han någonsin tyckt om. Älskade hon honom? Han hade aldrig kommit att fråga henne derom, men han trodde det. De voro båda så unga, prostens Lisbet och han — och så fick han kommendering långt från hemmet; den varade blott öfver en vinter, men när han kom hem, var Lisbet borta, borta för alltid.

Han gick till grafven. Han mindes tydligt den dagen ännu. Det var en vårmorgon. Solstrålarne lekte öfver spådt gräs och mellan trädens svällande knoppar. Hvita tusenskönor hade redan slagit ut på Lisbets graf,

och han böjde sig ned och tog en och fästade den i knappålet, och så blef han stående i tankar en stund. Han drog i mustascherna på den tiden också, men då voro de fina. Han tänkte på Elisabets sympatiska ögon, hennes friska, vackra mun, hennes glada skratt, hennes behagliga rörelser, och han suckade vid tanken på, att allt det der nu var blott som en vacker dröm.

När han gick tillbaka, just som han stängde kyrkogårdsporten, föll den hvita tussenskönan ur hans knappål, men han lade icke märke till, att han tappade den.

Lisbet hade han dock aldrig glömt helt och hållet. Fastän minnet af henne bleknat, var hon dock hans renaste ungdomsminne. När de syndiga begären i hans själ ville gifva sig luft, var det alltid som om hon ställt sig varnande och bedjande mellan honom och dem.

Vidare flögo genom hans hjerna, der han nu stod och såg ut på de muntra sparvarne bilden och hågkomsten af en annan flicka, för hvilken han, flere år efter Lisbets död, fattade ett verkligt tycke. Han hade aldrig lärt känna någon mer begåfvad och bildad än Annie. Till sitt yttre var hon högväxt och ljus, men med mörkblå ögon. Det låg en viss öfverlägsenhet både i hennes väsen och uppträdande — oaktadt hon var en fattig flicka; och den öfverlägsenheten var på intet sätt konstlad, eller framkallad af högmod öfver personliga företräden. Den skulle kunna öfversatts med: jag älskar det goda och det höga för dess egen skull och jag skyr allt, som jag anser ovärdigt och människoförnedrande.

Med denna kvinna och genom henne skulle han kunnat blifva »en annan människa»; men ack, han hade redan ställt sig så, att han *måste* gifva sig med en rik — för att en gång komma ifrån sina skulder, dessa skulder, som till största delen kunnat vara ogjorda, om han icke låtit sig beherrskas af sina lidelser och med fall på fall trotsat äfven sina renaste minnen.

Nu var det som det var. Han hade för något mer än ett år tillbaka gift sig med dottern till en rik uppkomling. Hon var en tarfligt utrustad varelse, med dyra vanor och stora pretentioner. En lefnadsställning och en tom titel värderade hon högre än ett lyckligt hem. Deras på högmod å ena sidan och på vinningslystnad å andra grundade förbund, var, liksom många tusen af

samma slag, stadfästadt med den kristna kyrkans insegel.

Ja, de voro ett par, ett elegant par, när de kommo i sin blänkande landau, med det vackra, fina spannet före och livréklädd kusk och betjent på »bocken» — och ett lyckligt par tycktes de också vara, när de uppträdde i societeten. I hemmet var kaptenen för det mesta på sina rum och frun låg nästan dagen om och gäspade öfver någon roman på »originalspråket».

Kaptenen afbröts i sina drömmier vid rutan, ty innan han visste ordet af, steg en viss, mycket tyst gående fru in i rummet. Hon bar den nyfödde på ett sammetshyende, och han var klädd som en prins, det var bara serafimerorden, som fattades.

Herr kapten! — Hon nästan darrade litet på rösten, så gammal och vand hon var — jag vet knappt, om vi skola, om vi våga visa honom för hennes nåd, förrän han blir litet hyggligare . . . men på sin pappa skall han naturligtvis helsa.

Hon räckte hela sin börda åt kaptenen, hvilken, så krigare han var, tog emot den, med ett nästan häpet utseende.

Solen föll in genom fönstret, rakt i den nyföddes ögon, hvilka sågo ut som ett par mörka streck, med rödaktiga kanter.

Och så hade han sårnader i hufvudet och på pannan den lille — han var född med dem. Det var säkert en sjukdom, som låg i blodet.

Men utanför qvittrade sparvarne högt öfver den mjellande hvita snön, som om de icke vetat någonting hvarken om synd eller skuld, och det visste de nog icke heller.

— Barnet är ju icke friskt, det syns tydligt, sade kaptenen, som blifvit hvit i ansigtet vid mottagandet af sin son. — Jag skall genast skicka efter doktorn åt honom.

Och det gjorde han — samma dag.

— Kyss mig, pappa, ber han, sade frun, som stod kvar i rummet, och kaptenen böjde sitt hufvud, som om han fått ett ämbar kallt vatten öfver sig, och kysste honom, hvarpå han, med en åtbörd af otålighet återlemnade honom till frun.

Hon försvann — in, i sängkammaren, men det ryckte och ryckte i kaptenens ansigte — och det glimmade något i hans ögon.

Tänkte han på Lisbet eller på den andra, som han icke kunde taga för det hon

var fattig — eller drog han sig till minnes de enkla orden: »hvad menniskan sår, det skall hon ock uppskåra?»

Men sparvarne, de qvittrade och qvitt-rade. Deras mödrar hade aldrig snört sig, deras fäder aldrig lefvat öfverådigt; de hade icke ärt något dåligt. Kanske var det der-för, som de små sparvarne voro så glada.

När barnpigan frågade den outhärliga frun, hvarföre den lille såg sådan ut, sva-rade hon: »det vete sparvarne, *fråga hans far.*»

Hon var en mycket simpel menniska.

Tre månader efter den lilles ankomst till världen var herrskapet åter ute i viften. »Man skall taga världen sådan den är», var kaptenens valspråk. Hennes nåd hade intet valspråk alls; men kaptenen kom ihåg, att hennes nåd en gång gått öfver sprucken is, det var hela sex månader före den lilles fö-delse. Hon hade varit rädd, att isen skulle brista; sårnaderna i barnets hufvud voro visst ett lyte, föranledt af den tilldragelsen.

Men den lille?

Ja, doktorn log i sitt skägg, när hennes nåd omtalade för honom den der spräckta isen, ty han förstod, att *fall på hal is* kunna vara värre än vandrigen öfver spräckt; men derom sade han ingenting. Han var god vän och bror med kaptenen; men den »lille arftagaren» kunde han icke hjälpa. Ingen doktor i världen skulle kunnat det. Hvar-för icke?

Solstrålarne, som leka öfver hans lilla graf, hviska: *fråga hans far!*

Det sidste paa Dagsordenen.

Pt Par Bemærkninger

af

Laura Kieler.

ILøbet af det sidste Aarer der bleven skre- vet og talt — offentligt saa vel som paa »lukkede Møder, alene for Kvinder« — i Vinter blandt andre Steder i København, — om Kvindernes Kønndrift i Sammenligning med Mandens.

Bohémeliteraturen har presset Emnet op til at staa forrest paa Diskussionsprogrammet.

At Kvinden oprindeligt er skabt med en ligesaa stærk Kønndrift som Manden, er jeg tilbøjelig til at tro, da der er saa mange sanselige Kvinder, som der er.

Den hellige Skrift siger selv til den gifte Kvinde: »Din Attraa skal være til din Mand.»

Dette forudsætter ialfald som givet, at Kvinden er skabt med Attraa.

At denne nu idetheletaget *langtfra* er saa »ustyrlig» som Mandens, er jeg ganske enig med Frøken Grundtvig i, kommer af Aarhundreders Opdragelse og nedarvede, moralske Princip, den samme sædelige Tugt, som vi nu kæmper for, ogsaa Manden *skal* underkaste sig.

Og at han *kun* det, derpaa har man det bedste Bevis i de mange sædelige Mænd, hvis Liv er en Protest mod det lange, af Autoriteterne fastslaaede Dogme om Mand-könnetts Utilregnelighed.

Fra at erkjende, at Kvinden gennem Decenniers Civilisation har naaet et højere Kulturstandpunkt end Manden, det vil sige, at hun lettere kan tøjle sin Kønndrift, til at erklære, at Flertallet af Kvinder slet ingen Kamp har i den Retning, er dog et stort Spring.

Jeg tror netop *ikke* det er Flertallet. Ganske vist gives der Kvinder, der ikke har den af Naturen, men der gives ogsaa, som bekendt, inpotente Mænd. Kun skal jeg villigt indrømme: af disse sidste er der ulige færre.

Personlig har jeg kun kendt tre saadanne Kvinder; de var desværre gift alle tre. Af den Grund blev ogsaa deres Ægteskab meget ulykkeligt, og de var dog gift med hæderlige og sædelige Mænd.

De *skulde* ikke have giftet sig, og havde vel heller ikke gjort det, hvis de i forvejen som unge Piger havde vist en lille Smule Besked.

Men jeg tror som sagt, det er et Mindretal. Maaske er Kønndriften hos Kvinderne gennemsnitlig større, end nogen aner.

Jeg er bange, flere end én Lærerinde vil kunne tale om sine Erfaringer fra Pige-skolerne.

Blandt de sørgelige, ja forfærdelige Kendsgerninger, Lektor Personne fremdrager, er ogsaa den Onani, der findes i Pigeskolerne, og som dog viser os, den kvindelige Natur har Kønndrift.

Og naar man saa fuld af Angst spørger: »Hvad skal vi gøre for at værne Børnene?»

svarer Personne udtrykkelig, særlig med Tanke paa Skoleungdommen: Det nytter ikke mere at tie det ihjel for Børnene. Det Princip var heldigt for en Del Aar siden, men nu — absolut forkasteligt, fordi de véd allesammen god Besked.

Af eget Kundskab kan jeg her særlig hente Exempler fra Pensionater. Jeg har til Eks., været i Pensionater i Dresden for Piger fra 11 til 16 Aar.

Det var et meget »sittlich« tysk Pensionat under ægte preusisk Kommando af to ugifte Fräuleins, som havde en eneste fiks Idé, og det var, at Pensionærerne aldrig maatte gaa ud enkeltvis, men i sluttet Trop med den ene som Avant- den anden som Arrieregarde, at det ikke var »sittlich« at bryde Gelederne, og at alle Mænd var umoralske Mennesker.

Dette Pensionat var et fuldstændigt Kloster, Mandkønnet var ligeud Kontrabande.

Ingen Mand uden Lægen og Præsten maatte sætte sin Fod indenfor Døren, knapt nok et Postbud.

Men de unge Piger i dette Pensionat, ligesom i de fornemme, parisiske Pensionater der er strengt indrettede efter Klosterregler, de unge Piger, der stænges inde *fra det*, og som *intet ved*, hcs dem findes Kønsdriften, skønt de færreste af dem aner, hvad det er.

Jeg ved ikke, hvordan det er i Danmark og Sverige, men i Norge sagde ialfald før i Tiden de unge Herrer, naar en ung Pige havde Blegsot eller Hysteri, — især dem, der havde Venner blandt Lægerne: »Hun skal giftes. Hun bliver rask, naar hun bliver gift.«

Dette forsmædelige »on-dit«, der leende hviskedes i Krogene, men dog imellem gennem en eller anden indiscret Broder kunde naa de unge Pigers Øren, gjorde i sin Tid, at de ofte skammede sig ved at tilstaa, de havde Blegsot, og forat give den et »penere« Navn kaldte de den derfor Blegfeber.

Nu vidste man vel, Blegsot kan komme af mange og ganske andre Aarsager, men ikke destomindre: den havde faaet et kedeligt Ord paa sig.

Nogle har ment, at Sygestatistikens Opgivelse af, hvor mange, ugifte Kvinder der befolkede Hospitaler og Sindssygeanstalter paa Grund af utilfredsstillet Kønsdrift, var Bevis for, hvor stærk denne var ogsaa hos Kvindene.

Andre har svaret: »Ja, det er de abnorme, og dem bliver der lagt Mærke til, de bliver talt op, men hvem nævner det store Flertal af normale Kvinder, der ikke bliver syge deraf hverken paa Legeme eller Sjæl?«

Ganske vist, det vilde se galt ud, dersom Flertallet af ugifte Kvinder af den Grund kom paa Hospitaler og Sindssygeanstalter; forhaabentlig er det kun et meget lille Mindretal. Under en Epidemii er det heller ikke Flertallet der bliver syge.

Men af disse syge regner Statistikken ud, hvad de fleste lider af og faar derved en bestemt Oversigt over, hvilken Sygdom der paa et bestemt Tidspunkt har Overtaget i Befolkningen.

Forøvrigt tror jeg, vi gør Sagen en slet Tjeneste ved at underkende Betydningen af det sanselige Moment i Kærligheden, ligesaa slet, som naar Bohêmierne vil underkende det sjælelige Moment.

Det vil hævne sig, for Naturen, den gamle Eleks, slaar igen.

Pietisterne i Norge har den største Del af dette Aarhundrede theoretisk villet fornægte og tie den ihjel. Samtidig var de i Praxis ofte meget forelskede. Særlig de unge theologiske Kandidater.

Ikke desto mindre erklærede de i Bibelen's Navn, i Guds Navn, det var deres egen onde, syndige Natur, der skulde dødes; men de dødede den *ikke*.

De norske Pietisters overspændte »Tvingen Naturen ned« har i den senere Tid ganske naturligt rejst en Reaktion og skabt Kristianiabohêmen.

Men vi gør Sagen en endnu slettere Tjeneste og forrykker vort Standpunkt ved at sige: »Der er Fred og ingen Fare,« hvor der netop *er* Fare.

Hvis det ikke var Tilfældet saa behøver vi jo ingen Frygt at nære for, at de unge Piger efter deres Natur ogsaa *kan* hidses ligesom de unge Mænd, ja Drengene blive hidsede af enhver fordærvet og alle Skranker nedbrydende Literatur.

Ingen Frygt nære for, at Opfordringen, der nu lyder til os Kvinder om at blive som Mænd, kan have skadelige Følger. Behøver heller ikke at ruste os til Kamp mod dette Fremtidsspøgelse af alle vore Sjæls Kræfter.

Og nære vi Frygt, saa erkender vi med det samme, der kan være Fare; saa har vi heller ingen Ret til i den Henseende at dømme Manden.

Gud dømmer ifølge Skriftens Udsagn efter Fristelsens Størrelse, og det vilde vi Kvinder i dette Tilfælde ogsaa blive nødt til.

Saa har jo de Læger Ret, der siger: »Det er nødvendigt, Mandens Natur er saaledes, han kan ikke gøre for det.«

Saa har de Politimyndigheder Ret, der i Kraft af denne Erklæring holder Authorisationens beskyttende Haand over den af Napoleon den store indførte lovbeskyttede Prostitution.

At sammenligne som enkelte gør — vort Standpunkt ligeoverfor Mandens Køn-drift med ethvert Menneskes ligeoverfor Morderens Mordinstinkt holder ikke Stik.

Det ene er noget individuelt, noget unaturligt, det andet er kønsligt, nedlagt af Gud selv i Naturen — ifølge de herskende Begreber som en Kønssæregenhed, der skyldes Gud.

Det er ikke det ene Menneske overfor det andet, men det ene Køn, der staar dømmende ligeoverfor det andet Køn.

Der rettes ofte Opfordringer til alle Kvinder om at have den Selvagtelse, der indgyder Manden Respekt. Man citerer hvad den unge Ægtemand siger til sin Hustru i »Sande Kvinder«.

Men mon vi ikke kan give den en videre Udstrækning end blot til Kærlighedsforholdet mellem Mand og Kvinde? Jeg mener til vort Selskabsliv, til vort offentlige Liv. Vor Sky for at tilsidesætte den selskabelige Høflighed, afstedkomme en lille social — ja, mange vilde jo kalde denne Foragt for Formen Skandale, — staar os i Vejen og bringer os til at glemme, at den som tier, den samtykker.

Det er ikke nok at omsætte vor Varme i Theorier; vi maa, oftere end vi gør, vise den i Praksis.

Jeg vil tillade mig at minde om de finske Damers Optræden ved Gejerstam's Forelæsninger i Helsingfors. Professorinde Asp rejste sig og nedlagde paa sit Køns Vegne en indigneret Protest. De fleste Kvinder rejste sig derpaa med hende og gik ud.

Om Damerne i Kristiania Kunstnerforening, da Hr. Krogh for anden Gang mod Bestyrelsens Ønske indførte paa Trods Hans Jæger. De rejste sig ogsaa og gik ud.

Gejerstam og Hr. Jæger lo naturligvis af denne kvindelige Undsigelse, men den har dog ikke været dem ganske behagelig eller ligeegyldig.

Skulde vi ikke have flere Mænd, som ved Lære eller Vandel vel fortjente en lignende Protest? Eller skal vor Angst for at gøre det for skarpt, om man vil: for hensynsløst, magtstjæle os?

Vi er ikke saa høflige mod vort eget Køn.

Man anker med Rette over den sociale Uret mod den Kvinde, der er bleven forført, medens Forføreren selv ikke blot beholder sin borgerlige Ære men endog kan hedres med Titlen »En Hædersmand.«

Medens den stakkels, faldne Pige ikke mere tør vise sig i det gode Selskab, uden de fleste Damer vilde sky hende, (sandsynligvis fordi de gaar ud fra den oven omtalte Tro, at hendes Natur ikke har den kønslige Fristelse som Manden og derfor maa finde sig i større Fordringer, skrappere Krav,) kan endog en gemeen Libertiner spille Salonhelt i de højeste Kredse, tage Husets Frue tilbords og danse med Husets Datter.

Men er vi Kvinder ikke medskyldige i denne Uret? Fra hvem skal Protesten i Selskabslivet komme uden fra os?

Kan vi undre os over, at mange Mænd er, som de er, naar de ser, de kan gøre, hvad de vil, og alligevel ikke tabe noget til Gengæld? Jeg tror dog ikke der var saa mange Balkavalerer, som vilde være hel ufølsomme for en saadan Udelukkelse fra det saakaldte »gode Selskab.«

I en lille Provinsby skete der fornylig en stor Skandale.

En af Byens højtagnede Borgere, en midlaldrende Mand med voksne Børn stod i Forhold til sin Kones bedste Veninde. Hun kom der daglig i Huset, og han drev sin forargelige Kurtise aabenlyst for sin Familjes Øjne.

Til sidst forførte han hende. Man talte naturligvis meget om det, og var indigneret, men en Maaned efter var der et Bal i Byen, og alle Damer lod som ingenting og dansede med ham.

Kun en sagde nej. Hun vilde ikke, og da en anden Dame, der theoretisk var meget ivrig for Kvindesagen udbrød:

»Men min Gud! Det er dog at drive Sagen ud paa Spidsen. Det er ligefrem uhøfligt!« svarede hun:

»Ja det faar være det samme. Jeg gad vidst, hvorfor jeg skulde være høflig? Jeg kender hans Kone og hans Datter, — jeg kunde ikke røre ham!«

Ugen efter var der et stort offentligt Bal, hvor alle Honoratiores var tilstede. Han var en af Indbyderne og aabnede Ballet med Biskoppens Datter. — Men han var en *rig* Mand.

Kun ét til! Ja, det synes maaske, det ikke egentlig vedkommer selve Sædeligheds-sagen, og derfor her ikke er paa sin Plads, men Kvindesagen kommer det ved, og det er saa alligevel det selvsamme.

Det er nemlig en Indsigelse, Anna Margrethe Krebs i »Kvinden og Samfundets« Februarhefte gjorde mod min i samme Blad fremsatte Opfattelse af Apostelen Paulus' Yttring om Barnefødselen.

At Kalkar og Dr. Brownell har fortolket den som hentydende til Frelserens Fødsel, har jeg ikke vidst, og er derfor taknemmelig for denne Oplysning om, at der blandt Theologerne ogsaa her er forskjellig Opfattelse.

Men Theologernes Fortolkninger er mangfoldige og ofte saa ubegribelige haartrukne for os Lægfolk, at vi i Reglen foretrækker at holde os til Bogstaven, og det *staar* der: »Dog vil hun blive frelst ved Barnefødslen, saafremt« — o. s. v.

At mange Theologer udtyder den bogstavelig, er ialfald ligesaa sikkert, som den Kendsgerning er uomstødelig, at den jødiske Kvinde der ikke havde Børn, var uværdig, og at den Sandsynlighed ligger snublende nær! Paulus var ogsaa her som flere andre Steder hildet i sine jødiske Fordomme.

Der gaar derfor gennem dette Skriftcitater for os, der tager det i denne Betydning, et Ekko af Orientens Haan mod den ugifte Kvinde, altsaa mod Kvinden i sig selv.

Hos de gamle Grækere og Romere var — som bekendt — *Moderen* alt, Hustruen og Søsteren i Forhold intet. Kvinden som Menneske eksisterede ikke.

For dem, der for enhver Pris vil søge sig ud Vaaben mod Kvindens Sag i den helige Skrift, maa det være en Tilfredsstillelse at træffe en saa slagfærdig Kampfælle som Alexander Dumas.

Under Parisernes sidste Vinterkampagne om, »hvorvidt Manden har Ret til at læse sin Kones Breve«, der har sat baade Frankrigs Advokatur, literære Verden og Presse i Bevægelse, finder ogsaa Dumas Leilighed til at rykke i Marken med *sine* Bibelfortolkninger.

Først er der naturligvis den gamle Historie med Eva, saa maa Jomfru Maria holde for.

Hun frister Manden for anden Gang; ved Brylluppet i Kana beder hun ham forvandle Vandet til Vin.

»Kvinde«, svarer Jesus, »der er *intel* fælles mellem dig og mig.«

Hun forstaar — efter Dumas's Forsikkring — øjeblikkelig, hun sænker Hovedet og hvisker: »Gør alt, hvad du vil.«

I dette Øjeblik, erklærer Dumas, »akcepterer den hellige Jomfru i alle Kvinders Navn, evig, absolut Underkastelse.

Man ved knapt, om man skal græde eller le. Her med Vilje at sætte Kvinde ligeoverfor Mand i Stedet for Menneske ligeoverfor Gud, at tro, Kristus her vilde slaa fast Kønnenes Forhold til hinanden, i Stedet for Verdensfrelserens guddommelige Overlegenhed over den kortsynede, dødelig Skabning, er en ligesaa stor Latterlighed som hans bekendte: »*tué—la!*«

»Kvinden er«, siger Dumas, og bør hele sit Liv igennem være en Umyndig under Manden. Hun er hans Datter, Kød af hans Kød, han er hendes Herre, Herre over hendes Legeme. Herre over hendes Hemmeligheder, Herre over hendes *Tanke*. Og Kvinden føjer han til, »har til sin Raadighed Midler nok, Underfundigheder nok, der gør det muligt at skjule denne Tanke.«

Gud hjælpe hende! Naar hun staar *saa* retsløs er hun nok nødt til at lære sig Underfundighed.

Idetheletaget — naar den arme Eva fra Aarhundrede til Aarhundrede skal blive ved at gaa igen som Menneskehedens Syndebuk og de Milliarder af Kvinder skal uforskyldt blive ved at bære Straffen for hendes Videlyst, kommer den Tid tilsidst, da de, der vil slaa Kvindens Stilling fast paa Bibelens Grund, spørger:

»Men er denne Brøde dog ikke forlængst bleven sonet? Ophævede den »benaadede« ikke blot blandt Kvinderne men blandt Menneskene, Guds Moder, ophævede hun ikke Evas Skyld? Var hun ikke et Vidnesbyrd om, at den med den ny Pagt, med Kristus var tilgivet?«

»Var ikke snarere det Faktum, at Kvinderne var de første ved Graven, de første der modtog Englens Hilsen, de første for hvem Jesus viste sig efter Opstandelsen, var det ikke Bevis for, at hendes Køn i Guds Øjne ikke stod under Mandens? Det maatte snarere ligne en Begünstigelse.«

Hvorum alting er; naar man læser om den sidste Problemdiskussion i Paris og kender noget til franske Forholde, forstaaer man pludselig Strindberg.

Han er ligesom Franskmanden en galant 'uomo.

Derfor siger han som denne: Lad os berøve hende alt. Lad os kun stille hende i Klasse med Forbrydere og Idioter, lad os berøve hende hver Ret, som Menneske og lænkebinde hende paa Haand og Fod, hun er alligevel almægtig, og vi hendes lydige Slaver, fordi vi paa Knæ maa tigge om hendes Gunst, ikke kan leve uden hendes Gunst.

De romanske Folkeslag har hedt Blod. De staar ofte i høj Grad under Herredømme af deres Sanser.

Franskmandens Sandselighed skylder alt-saa den franske Kvinde hendes højst ejendommelige Stilling, Odalisk og Herskerinde, afmægtig og dog almægtig — i Borgernes Butik, paa hans Kontor, i Politikken, i Deputer-kammeret, i Senatet.

Hvad Loven og Retsfølelsen ikke giver hende, det skænker hende hans Galanteri, og — da hun kender Mr. Candles Svaghed for ikke at synes en Tøffelhælt, synes hun lille for at være — stor.

Literatur.

Paul Bourget: André Cornélis.

Anmäld af *Ola Hansson*.

Ett modernt diktverk liknar en intelligens hvilken är så smidig att den kan omfatta nutidskulturens hela innehåll, nutidslivets alla företeelser, — den naturvetenskapliga filosofien, mystiken och experimentalpsykologien, könsspörsmålet, arbetarefrågan, uppfostringssystemen, äktenskapskonflikterna, brottmålen, o. s. v., — och på samma gång har ett så kraftigt individuellt lif att den för-mår intimt tillägna sig kvintessensen af allt detta till sitt säregna ändamål, suga det in i sig genom dolda kanaler samt förarbeta det till sin egen substans: konkret psykologisk diktning. Den moderne diktaren liknar en jättespindel: han spinner ur sin egen organism ett fint och tätt trådnät af psykologisk

analys, hvarmed han kringhöljer det stycke lif, som han afskurit till sitt diktverk.

Ämnet i Paul Bourgets nya roman är, i dess faktiska nakenhet, detta: Jacques Termonde lönnmördar genom sin egen bror sin bästa vän för att kunna gifta sig med hans hustru samt faller sjelf ett offer för sonens hämd. Icke sant: om man icke läst boken och icke kände författaren och så finge höra denna resumé, skulle man kunna tro att Paul Bourget tillhörde den celebra firman Xavier de Montequin & Comp. och att »André Cornélis» vore det nyaste fabrikatet af dess välkända och omtyckta tillverkning? Men Bourget är en psykologisk författare, och då man läser »André Cornélis», är det som om detta utnötta godtköpsämne, hvilket ovilkorligen framkallar för ögat en hel rad triviala teater-effekter, aldrig vore använt; det ligger doldt inne i diktverket, hvilket det uppbär, liksom skelettet den lefvande organismen.

Hvad som för Bourget är hufvudsaken och det väsentliga i denna korsikanska vendettahistoria från Paris, high life, det är icke förbrytelse, mordgerningarna i och för sig sjelfva, såsom isolerade företeelser och nakna fakta; det är icke såsom sådana och i denna deras egenskap, som han den första gången stannade inför dem och greps af intresset att skildra dem; de te sig för honom såsom det slutliga resultatet, den naturliga och nödvändiga bottenfällningen, den sista rent yttre uppenbarelsesformen af en oändligt lång och oändligt komplicerad serie invärtes, osynliga själsprocesser, den konkreta verkningen af en följd af känsluskiftningar; och det är just dessa själsprocesser, dessa känsluskiftningar, som för Bourget äro hufvudsaken och det väsentliga. »André Cornélis» är utredandet af denna härfva af individuella själsfenomen. Och det är på alldeles samma sätt med de särskilda successiva faserna af brottets upp-dagande; det är icke i och för sig sjelfva, såsom effektfulla scener, som de placerats i skildringen, utan blott såsom de på förhand markerade punkter, genom hvilka denna måste dragas fram; de äro endast stöd för den fortlöpande analysstråden, och det är denna sammanbindande och vägledande analysstråd som är hufvudsaken och det väsentliga. Med andra ord: boken är en analys af de yttre och synliga händelsernas invärtes och lönlige själsgenesis.

Det är tvenne data, hvilka fallit som outplånliga fläckar af frätande syra på André

Cornélis själ, hvilka ensamma fylla hans tanke och känslolif och forma hans lifsöde i stort som i smått, nemligen lönnmordet på hans far samt moderns nya äktenskap med den forne husvännen. Liksom på rutan tvenne vätskedroppar först glida sakta och jemsides nedåt och så plötsligt, i ett blink, skjuta samman till en enda som faller hastigt och i afsatsvis, — på samma sätt gleda dessa tvenne minnen, under hela hans barndom, som tvenne nästan jemnlöpande kanaler i hans inre, tills de slutligen i en våldsamt attraktion sköto samman och utför, störtande och stötvis. Hvad som gjorde dem konvergerande, det var hans instinktiva antipati mot styffadern; och hvad som till sist ref ned skiljeväggen mellan dem, det var de bref som han fann i sin aflidna fasters gömmor och som hans far skrifvit till systemn månaderna närmast före sin död. Vid detta våldsamma sammanflöde afsattes misstanken mot styffadern såsom faderns mördare, och denne misstanke i förening med hans sjukligt heta hämdlöfte affödde behovet att i lön utforska styffadern, hvilket sedan pinade honom som en fix idé. »André Cornélis» är den fysiologiska utredningen af sjelfva den inre lönliga strukturen i detta underliga själslif, denna sällsamma planta, vuxen i det moderna samhällets jordmån.

Denna framställning af ett själslifs utveckling är emellertid ett Janusansigte med tvenne fysionomier. Det fins å ena sidan den minutiösa analysen, å den andra en fatalistisk mystik. Denna sista slutföjd, då André Cornélis sticker knifven i hjertat på sin faders mördare och sin moders make, är *dels* den eftersta, synbara yttringen af en lång serie mikroskopiskt små själsrörelser, *dels* uppenbarelsesformen för ett öde som icke verkar blindt utan lagenligt, efter en — visserligen hemlighetsfull — vedergällningsprincip, som om brottet bure straffet inom sig. Denna serie af mikroskopiskt små själsrörelser och detta hämnande öde sammanfalla och äro i grunden ett och samma; de förra betingas alla med nödvändighet af det senare och detta realiserar i dem sitt smärtsamt gåtfulla väsen. Allt hvad analytikern i Bourget framdragit har den fatalistiske mystikern i honom kunnat använda till att häfda riktigheten af sin teori.

Scenerierna äro mindre konkreta än annars hos Bourget och ega icke sin vanliga dämpade färgskärhet och späda fyllighet, ge-

stalternas reliefer ha mistat något af sin mjuka rundning, miljöernas och anletenas utpensling är mindre nyanserad och mindre säker, stilen en smula upplödd och kompositionsplanen något uttänjd. Analyserna frodas alltför fritt i denna nya roman af Bourget, och hela skildringen är liksom öfvervuxen af deras ymniga enformighet.

Små Själur.

En hvardagshistoria af *Anna Wahlenberg*.

Det fins en fras, som icke är ovanlig, särdeles på tal om böcker. Hur ofta hör man ej upprepas dessa tre ord: »det är gammalt!» Nu för tiden jägtar man efter nya typer, nya bilder, jägtar efter det pikanta och att skilja sig från sin omgifning. Därför är det så lätt att blifva »gammal», att säga efter; därför är det en svår sak att vara ny och originel.

Kanske kunde man upprepa denna fras om »Små Själur». Icke om hela boken, ty då gjorde man orätt, men om mycket eller en del, om åskådningssätt och uppfattning, om innehållets tendens och om ett par af dess personer. Nattvarden är betraktad såsom en meningslös ceremoni. Hjeltinnan kan icke framkalla någon får ens af rörelse; hon känner snarare äckel, då hennes läppar röra vid kalken, och fåfängt söker hon invagga sig i ögonblickets stämning. Eden kallar hon skändlig på den grund, att man förändras. Asigterna vexla och blifva annorlunda med åren, och att binda sig genom ed finner hon onaturligt och hyecklande. »Säkert skulle man lefva bättre utan sådana löften och eder, ty då skulle man åtminstone icke riskera att bygga sitt lif på en lögn.»

Grosshandlaren Falck, den unga hjeltinnans fader, utmärker sig egentligen såsom dålig far och make. Han erinrar icke obetydligt om vår vän, Pontus Bark, och vi ha sett honom ganska ofta, i flera af våra kvinnoromaner. Hustrun — eller slafvinnan — tillhör samma familj, och tendensen kunna vi sammanfatta i de ord, Siri säger, då hon uppgör sitt kapitalkonto med den säflige äkta mannen: »Vi ska' sätta ned priserna på ert monopoliserade arbete och höja dem på vårt påtrugade. Vi vilja inte längre bli försörjda! Vi vilja bara få komma fram och försörja oss sjelfva! Se'n ska' det bli likställighet.»

Men detta är ju ej gammalt, det är tvärtom mycket nymodigt! Alla dessa idéer

äro ju utmärkande för samtiden? Ja, de äro moderna, men de utgöra blott en omsägning. Långt ifrån att tadla, att en bok eger tendens, finner jag det naturligt, om den framställer en sådan. Tillvaron är så upprörd af tendenssyften och tendenskamp; människorna diskutera nu så ifrigt en massa frågor, både politiska, ekonomiska, sociala och sedliga, att dikten nästan är tvungen att följa med och taga parti, — *men* det ligger alltid en fara i denna eviga tendenskamp; man återupprepar så gerna både sig sjelf och sina föregångare; man blir så lätt enformig, och man skriver ingenting *nytt*. Det är detta, som gör en gammal, och detta, som måste undvikas.

Äfven om en författare är modern till sina åsikter, gäller det i en bok att icke uttala den som andra; man är tvungen att finna nya skäl, nya tankar, nya stridssätt, tvungen att variera de en gång fastslagna idéerna. Gör man icke detta, träffar man icke målet; kulan lemnar ej spår på en redan genomskjuten tafla; angreppet blir för svagt, och allmänheten uttröttas.

Härmed är icke sagdt, att »Små Själur» är enformig, icke håller att den omtager sina föregångares tankar. Den är gammal i samma mening, som en del af Kiellands »Sne»; den finner icke en *ny* punkt för sina stormlöpningar mot fienden; den vandrar samma väg och i de hjulspår, som upptrampats. Anmärkningen gäller nog om en hel del romaner, och diktarne borde söka att mer, än nu sker, utplåna den.

* * *

Tendensen i »Små Själur» är då hustruns emancipation. D. v. s. hennes rättighet att bestämma öfver sin förmögenhet, rättighet att vara själfständig och att arbeta för familjen. Boken går då ut på att söka visa dettas nödtvång, visa, hvilka missförhållanden motsatsen har skapat, visa, huru den stackars kvinnan tryckes tillbaka eller kufvas, och hur hemmet, tonen deri, barnens lif och uppfostran just i följd däraf komma på sned och råka vilse.

Först är det den osanning, som genomtränger hemmet, hela denna atmosfer af en mängd små, dagliga nödlögner, hvilka i all sin litenhet dock förgifta och demoralisera. Fadern måste bedragas och modern måste tillgripa dem. Än är det någon pjes, som man vill se under hans frånvaro, än en liten lyxartikel, nödvändig för döttrarne, och alltid blir det hushållet, som får skulden och bär

hundhufvudet. »Så hade man ingen annan råd, när ransakningsstunden kom, än att ljuga eller »svänga sig», som det också kunde kallas. Och den, som icke ville vara med om det, fick tiga och inbilla sig, att det var mera hederligt.»

Önskade man ett plagg, måste man lifma för att erhålla det, smeka och smickra fadern eller utfundera någon nödlögn — eller ock gick man till mor, som förskotterade af sina »prutpengar». Utdelade fadern en kategorisk befallning, lydde man blott till skenet, men gjorde motsatsen, då han aflägsnat sig. Allt var, med få ord, ett system af små osanningar, intet kunde gå rätt till, och intet gaf förtroende.

Siri, den unga dottern, känner sin ärlighet kränkas. Systemet misshagar, och hon önskar sig vara fri. Men för den skull måste hon arbeta, och hon kan intet, lär sig intet. Hela hennes uppfostran var ett slarf utan ändamål. Söt, som hon var, skulle hon utdanas till att gifta sig. Alla hyste den åsigten, och hon trodde det äfven sjelf. Men hon uppreste sig småningom mot den ton, hvilken herskade, och hon kände det ganska tryckande att ej sjelf få välja nöjen, »att så sällan få följa sin egen böjelse, att alltid lefva, inskränka sig, kläda sig och roa sig efter andras.» Denna själfständighetskänsla blir allt starkare och starkare. Det saknas icke anledningar att uppgega och uppdrifva den. Bokens författare har med all flit skapat sådana, ty de utgöra ju led i den sats, som skall bevisas.

Hufvudtyngden lägger hon dock på två särskilda tillfällen. Först när den unga Siri nästan blir tvingad att gå till skrift; sedan då hon af fadern på ett brutalt sätt tyranniseras, i det denne med sin myndighet vill förmå henne bedja om ursäkt, — icke honom sjelf, men en dam, som hon föraktar, faderns älskarinna, hvilken hon icke varit artig mot.

Båda dessa fall gifva oss medkänsla för Siri. Dock äro de framkallade, — *gjorda*, om man så vill, — inskränkta till ett spörsmål, icke om rätt, men om penningar. Brodern följer ej med, ty han är fri genom sitt arbete. Siri är *beroende*; hon tvingas, ty man *försörjer henne*. »Hon visste, att om hon blott kunnat säga som John; »Ja, efter vi inte komma öfverens, är det bäst, att jag inackorderar mig på annat håll,» då skulle fadern aldrig begärt en sådan lydnad. Men därför att hon icke sjelf kunde skaffa sig

sitt bröd, måste hon betala det med att uppoffra sina egna böjelser, sitt själslif, bli en maskin, och ännu värre, en usel lögnerska.»

* * *

Härmed är nu ett slag riktadt mot uppfostran och hemlifvet. Utan tvifvel är det sant, att den unga flickan borde lära något, uppfostras i den tanken att hon en gång skall försörja sig, men det hela gör dock intrycket af att mer vara framkonstrueradt. Skäl sådana som dem, att hon saknar pengar till ett par handskar och icke håller vill bekväma sig att ha tvättade eller bedja derom, sådana skäl gillas ej för en frigörelse från hemmet. Snarare visa de, i likhet med mycket annat, att Siri ej är mogen för denna oberoende frihetsställning. Ungdomliga flickfantasier passa nog ej i lifvet, och jag tror icke, att det skadar, om föräldrarna kunna *välja*, icke blott hennes nöjen, men lektyr och teaterpjeser.

Märk ordet *kunna*. Falcks kunna det *ej*, och är Siri sjelf omogen för att fritt emancipera sig, ega hennes föräldrar lika litet någon dragningskraft. Fadern är ingen uppfostrare; modern icke heller, och den ton, som är herskande i det hem, der Siri lever, saknar hvarje betingelse för att uppfostra och förädla. Ty — vi måste medgifva det — hemmet är äfven *gjordt*. Fröken Wahlenberg arrangerar det efter Barks i »Sanna kvinnor». Sådana hem finnas, men de äro väl icke regel, och boken, som är skriven med en klart präglad tendens, borde, såsom tendensarbete, undvika alla undantag.

Syftet går då ut på att göra Falck så usel som möjligt. Han eger knappast ett drag, som kan försona eller är godt, och det blir *hans* och *endast* hans fel, att allt är som det är. Det är han, som demoraliserat både sitt hem och sin stackars hustru; det är han, som när hon frågar efter de penningar, hon fört med sig, svarar, att hon ej egt dem, att hustrur aldrig ega något. Han är det slutligen, som tryckt ned henne och trampat henne, kränkt henne med sitt lättsinne och förslöat hennes karaktär. *Han* är sålunda orsaken till de missförhållanden, som råda, och i sin ifver att svärta ned honora, glömmar författaren, att det lika ofta är kvinnan, som gör hemmet till hvad det är, att ytliga och oförståndiga hustrur och mödrar lika ofta anstränga både mannens kassa och mannen sjelf, och upp-

fostra sina barn till ganska odugliga mode-dockor.

Nästa led i bevisningen kommer fram, när dottern gifter sig. Siri träder i äktenskap med en hederlig hvardagsmenniska. Åtskilliga konflikter i deras samlif omtalas. Frihetskänslan återvaknar, Siri emanciperar sig.

Låtom oss då se huru de ha inrättat sin dag. Han är upptagen af sitt arbete under en stor del däraf. Aftonen tillbringar han vid punschglaset med kamrater, och familjelifvet egnar han icke lång tid — eller återstoden. Alla dessa timmar blifva för tröga och enformiga. Siri känner sig ensam, och det blir trångt i hennes barnkammare. Åtskilliga funderingar börja sysselsätta hennes hjärna. Då hon uppträder hos sin sväger och vill häfda kvinnans sjelfständighet, anar man ganska lätt, hur dessa tankar måste ha rotfästats. Mannen har ingen rätt att kallas försörjare, påstår hon. »I många fall är det tvärtom hon, som ger mest. Tänk på en kvinna ur medelklassen, som sjelf uppfostrar sina barn och sköter sitt hushåll — och en arbetarehustru! Enligt mina begrepp är det ofta han, som är mottagaren, och så vida hon arbetar, är det henne ovärdigt att tigga och be, om det än tar sig aldrig så bra ut.»

Hvarje gång hon bemödar sig att få en inblick i hans affärer, misslyckas eller afvisas hon och finner sig endast kränkt; och då hon förebrår sin man, att han så lättsinnigt går i borgen, att det dock vore hans pligt att tänka på henne och på sitt barn, i stället för att riskera hela sin egendom på en främling, får hon icke till svar annat än snäsor och missnöje. »Det var skada, att vi inte gjorde upp boskilnad. Kan du icke förlåta mig så — slipper du.»

Dock går det ännu an, så länge kärleken icke grumlans. Men då Siri börjar mistänka, att mannen äfven bedrager henne, vaknar det åter upp, hennes slumrade oppositionsbegär. Hon grubblar mer och mer öfver sin ställning såsom nådehjon. Gåfvorna, som han skänker henne, betraktar hon som en skuld. »Hon kände sig icke längre ett med honom, att hans var hennes och hennes hans. Och ibland kväljde henne t. o. m. maten. Hon kände den som en allmosa.» Ja, det antydes t. o. m., att det just är denna tanke, fruktan för att stå ensam och sakna medel till sin försörjning, hvilken omedvetet håller kvar henne, oakadt hon

vill gå. Härmed skulle då sägas, att hon förnedras och förnedrar sig, och häraf kan man fatta med hvilken glädje hon blir arftagerska.*

* * *

Författarinnan vill reducera hela problemet till en penningfråga. Hustrun måste arbeta, — icke i hemmet, ty det »räknas ej» — men ute, så hon förtjenar något, med andra ord *sjelfständigt*. Tror då författaren, att det gör äktenskapet lyckligare? Ja, svarar hon, ty hustrun blir då oberoende. Fri från det godtycke, hennes man ofta tillåter sig, skall hon, om så behöfves, lefva sitt lif utan hans hjälp, och »om jag försörjer mig sjelf», säger hon, »kan jag ha råd att lega någon, som stoppar dina strumpor, lagar skjortorna och reder sopporna.»

Jag vill icke söka förneka, att hon i viss mån har rätt, och att hustruns hela ställning borde betryggas mer, än nu. Men jag tror icke på *medlet*, på att *arbetet* skulle hjälpa, ty det arbete, som hon eger både med hemmet och ekonomien, gör henne moraliskt äfven till makens bolagsman. Frågan är ej en penningfråga, ej en makt- eller rättsfråga. Nej, den ligger djupare, den tillhör sjelfva sederna, och den begär, att den uppfattning, hvilken gäller angående äktenskapet, helt och hållet må ombildas i det allmänna medvetandet. Lär man sig att i hustrun se sin vän och sin kompanion, den, hvilken har rättighet till sin mans hela förtroende; lär man sig att i henne icke se rodockan, men rådgifverskan, och uppfattar man sitt hem icke som matställe eller sofplats, — då, men först då, blir en reform möjlig. Alla andra bote-medel kunna hjälpa såsom ett skydd. De uträtta ej ett grand, om icke *tänkesättet* förändras. De skapa ett surrogat — men skola vi lefva på surrogater!

Nils Erdmann.

När och Fjärran.

Något om religions- och trycktvångsförslaget under pågående riksdag. Till Hand.-Tidn. skrifer den skånska prestmanen Per Nymansson, känd för

*Se härom hvad som yttras sid. 294 och 329.

sina varmhjärtade och frisinnade inlägg i dagens frågor, följande beaktansvärda ord:

Hurudan Gud de hafva i Stockholm, begriper jag icke, eftersom han behöfver skyddas. I Skåne ha vi en mycket mäktigt Gud. Han behöfver alls inte något skydd, i det stället skyddar han och bevarar oss för allt ondt. Och därtill är han mycket tålig. Så länge han tål skämt och gäckeri, behöfver icke lagstiftningen freda honom för det, och den kan icke heller göra det. När han icke längre tål sådant, skall han föra ett så mäktigt språk, att världens alla lagparagrafer icke i kraft därmed kunna jämföras. O! du barnliga enfald, som vill skaffa skydd åt den allsmäktige. Det han tål att höra måtte väl småkräken på jorden tåla att höra, om de vore så renlärige som den ofelbare i Rom, eller så rene som den obefläckade Maria.

Jag har sett i en tidning, att lagutskottet ansett svenska kyrkans och andra kristna trossamfundens lära och gudstjänst vara så mäktiga, att de icke behöfva något skydd, och därför är detta utskott berömvärdt. Men att det anser Gud och hans ord behöfva skydd, går öfver min fattning. Då måtte Gud och bibeln vara svagare än Augsburgiska bekännelsen. Om riksdagen har samma uppfattning få vi framdeles se. Om jag hade talan på riksdagen, skulle jag säga: Förnekelsen af Gud, af den så kallade rena läran och af bibelns trovärdighet är nu så allmän, att K. M:t ansett härom lagstadgad straff icke kunna tillämpas, och att stadgandet härom bör urlagen utgå. Men det man får förneka bör man ock hafva rätt att skämta med. Att neka detta är en orimlighet. Om vi nu stadga straff för gäckeri af Gud och hans ord på allmänna ställen, skapa vi skämtare i mycket hög grad. På enskildt område skola de skämta så mycket mera och äfven med oss, om vi visa oss så kortsynte, att vi icke kunna se, huru vi uppegga dem till att drifva gäck med det, vi ville freda från gäckeri på enskilda områden, ty luften är mättad därmed. De allmänna åklagarne skulle då icke kunna göra annat än åklaga för religionsbrott, och viinge bevilja många millioner till byggande af fångelser för att skaffa rum åt brottslingarne. Ett fångelse i hvar härad vore det minsta, och detta behöfde kunna rymma ett tusen personer, om alla skulle straffas, som drifva gäck med någon del af bibeln, exempelvis Bileams åsna, Simsons räfvar och mannens väg till en piga. Ett års straffarbete är då alldeles för mycket, hela statsbudgeten skulle då åtgå till fångvärd. Jag har läst i en tidning, att en domstol i Amerika dömde en person till fångelse i fem minuter. Så lång tid är alldeles tillräcklig, om vi skulle hafva någon strafftid alls för dem som gäckas med här antydda ting. Men det är bäst att afslå äfven den, ty det orsakar så mycket besvär och dertill kostnad att föra religionsprocesser. Utom antydda kostnad inge vi stora utgifter för att anskaffa tillräckligt antal domare och därtill hofrätter, jag vet icke huru många. Att låta religionsmålen gå till högsta domstolen inge icke an, ty handlingarna kunde icke där härbergas och mycket mindre prövas. Här af följer, att det enskilda gäckeriet är alldeles omöjligt att straffa, och att bestämma straff för det som sker på allmän plats är blott att skaffa en ny anledning till gäckeri och att uppegga till att öfva sådant på enskilda ställen. Dessutom må vi icke tro, att ett andligt ondt botas genom lagparagrafer. Beviljade riksdagen anslag till respredikan-

ter, som icke befattade sig med dogmatiska utläggningar, utan talade moraliska sanningar till förnuftet och samvetet, skulle det göra någon nytta. Det vore åtminstone rätta sättet att motvärka ett sådant ondt, som det ifrågavarande. Så länge den högste lagstiftaren tiger, böra vi icke gripa in i hans ämbete. Saken är hans och icke vår. Han har icke gifvit oss fullmakt att straffa för gäckeri med honom och hans ord. När tiden för straff kommer, skall han låta värkställa det utan vårt åtgörande. Skola vi nu bestämma något straff, bör det, som redan är sagdt, bestämmas till högst fem minuter, och därför är bäst att återvisa ärendet till ny behandling.

På detta sätt borde den föreslagna lagen om religionsbrott behandlas. Men äfven om lagutskottets förslag blir lag, är fullkomligt säkert, att inom tio år skall i svenska lagen icke finnas något stadgande om religionsbrott, åtminstone intet som tillämpas. Förnekelsen föder ovilkorligt gäckeri till den grad, att det icke kan straffas. Mot förpestad luft äro lagparagrafer vanmäktiga. Luftens herre får själf göra rensningen.

Ett högst olyckligt förslag är, att tryckfrihetsförordningen skulle blifva i öfverensstämmelse med 18 kap. 13 § strafflagen, eller att skrift, som sårar tukt och sedlighet, skulle vara straffbar. Liksom en framställning af drinkare och hans lif måste vara störande för den nyktrare mannen och kvinnan, måste en framställning af den osedliges kropp, moral och lif vara störande för den sedlige mannen och kvinnan, men sådan framställning är nödvändig för nykterhets- och sedlighetstalaren och författaren, om han skall kunna motvärka det onda. Han måste framställa lasten sådan den är, att dess vederstygglighet kan skådas och följderna därpå blifva påtagliga. I den mån de bibliska buden ringaktas blir det nödvändigt att hänvisa till naturens eget bud, till människans kropp och samvete. Men detta kan man icke göra utan att sára den finkänslige. Därför bör han tåla detta för sedlighetsvårksamhetens skull. Att känna den vämjelige lukten vid bortränsandet af orenlighet, är bättre än att behålla orenligheten kvar. Ju mer man rör i den; desto vidrigare blir den, men detta är nödvändigt och äfven nyttigt. Ju vidrigare den käns, desto angelägnare blir man om renlighet. Detta har sin tillämpning äfven på sedlighetsfrågan. Att förbjuda tal och skrift som sårar tukt och sedlighet, är detsamma som att förbjuda motvärande af osedlighet. Strafflagen bör alltså komma i öfverensstämmelse med tryckfrihetsförordningen, och icke tvärtom. Ordet »sårar» bör utbytas mot ordet »främjar». Och hvilken sansad man som helst som läser en skrift bör kunna förstå om den främjar eller motvärkar osedlighet. De fläste af vår tids ungdom känna icke osedlighetens följder, innan den sjukliga kroppen påminner dem därom, och många af dem och icke ens deras föräldrar känna dem då, förr än läkaren säger dem det. Derför är framställning af dem i skrift nödvändig, och tidsförhållandet gör, att sådan skrift behöfver läsas redan i skolan. Så många som äro mäne om det uppväxande släktet böra därför icke vara emot skrift som sårar tukt och sedlighet; ty under ordet »sårar» är den nyttiga skriften inbegripen så väl som den skadliga. »Osedlig skrift» är också ett dubbeltidigt uttryck. Den kan vara sådan, att den både främjar och motvärkar osedlighet. Lagens uttryck böra vara tydliga i sak för att motvärka det onda, men icke

gifva tillfälle att motvärka det goda, i händelse en juryman skulle vara så finkänslig, att han icke utan tydlig anvisning förmår låta förståndet härska öfver känslan.

Sedan detta skrefs har riksdagen godkänt lagutskottets förslag, som dock är bättre in'nuvarande lag om religionsbrott. Mätte riksdagen nu visa sig så förutseende, att den ur tryckfrihetsförordningen utesluter alla stadganden om religionsbrott, ty då är vunnet det man för närvarande kan hoppas att vinna. Är pressen fri och ordet samtalsvis fritt på andra än af åklagaremakten öfvervakade platser, har anmärkta stadgandet i strafflagen ringa betydelse. Men blir prässen i nämnda afseende bunden, blir för kyrka och stat vådan oberäknelig af det bland massorna sig utbredande gäckriet. Det är bedröfligt, att sansade män icke kunna se, att en fiende skall lämnas tillfälle att öppet framträda och med samma vapen bemötas och i nämnda fall med ordet, det talade och det skrifna, och att lagparagrafer icke hindra mörkrets framträdande, samt att de anse mot mörker något annat vara mäktigare än ljus och mot lögn än sanning.

Ordspråk och tankar om krig.

(Ur Fredsvännen).

Man borde kriga endast mot kriget.

Ovidius.

Den milda freden anstår människorna, det vilda kriget djuren.

Ovidius.

Phrygien har alltid varit säkrare försvaradt genom sin gudsfuktan, än det någonsin kunnat vara genom vapen.

Justinus.

Det är mycket bättre att hafva en välvillig och hängifven granne än genom krig föra en motsträfvig under sitt ok.

Augustinus.

Begär att skada, hämdgirig grymhet, oförsonligt sinne, arg vildhet, härsklystnad och dylikt äro de frön till krig, som man med rätta klandrar.

Augustinus.

Vi lyfta icke mera svärdet mot något folk, icke håller föra vi längre något krig, ty för Kristi skull hafva vi blifvit fredens barn.

Origines.

En gång sade Scipio, att han hellre ville frälsa en medborgare än döda tusen fiender.

Julius Capitolinus.

Ingen besittning blir varaktig, som vinnes med svärd. Tacksamhet för bevisad godhet och välvilja är varaktigare.

Curtius.

I krig är det alltid djurisk kraft och råhet, som utmärker sig.

Hugo Grotius.

Kriget är en rot till alt samhällsrott, ett riktigt syndastraff.

Gustaf II Adolf.

Sedan kriget är ändadt vid fredsslutet, borde folket efter tacksägelsefesten allmänt hålla en bot- och bönedag, hvarvid man i statens namn anropade himlen om nåd för den stora synden, som människoslägtet ännu begär, nämligen att ej vilja rätta sig efter rättvisans lagar, utan stolta för sina inträsen bruka krigets barbariska medel, hvarvid det, som sökes, ej vinnes. Jubelfästerna under ett krig öfver en tillkämpad seger, hymnerna, som på israeliskt manér sjungas »härskarornas herre» till ära, strida ej mindre mot den moraliska idén om en mänsklighetens fader, emedan de utom likgiltighet för det lagliga medlet, hvarmed folket söker göra

sin rätt gällande, äfven fröjdas öfver att hafva tillintetgjort rätt många människor eller deras lycka.

I. Kant.

Då icke kriget är ett nödvändigt själförsvar, är det ett mänskligt ondt och ett djuriskt företag, och krigets följder, förfärligare än kriget själf, äro sjukdomar, lasarett, hunger, päst, rof, våld, länders förödelse, sinnens förvildning och familjers upplösning. Alla ädla människor borde med varm människökänsla utbreda dessa sanningar, fäder och mödrar lära sina barn dem, på det förfärliga ordet krig, som man så lätt uttalar, för människorna icke blott blefve förhatligt, utan att det äfven väckte samma fasa som orden päst, hungersnöd, jordbäfning.

J. G. v. Herder.

En krigets rätt tycks vara en motsägelse, där kriget redan såsom sådant är rättens motsats, ett tillstånd af reglerad rättslöshet.

R. Kleen.

Man kan under inga omständigheter försköna krigets afskyvärda utseende. Kriget är grymhetens barn och civilisationens sorgbarn — det är en lefvande lögn i ett kristligt land.

Times.

För den, som ej känner, hvad det vill säga, är kriget härligt, men för honom, som sett det på nära håll, ryser hjärtat, när han tänker på det.

Pindarus.

Krig är ondska i dess högsta mått.

Bentham.

Hvad är meningen med kriget? Mord. Och hvilka medel användas därtill? Spioneri och förräderi. Det är lögn i all krigslist! Hvilka lagar underkasta militärerna sig? De finna sig i att vara utan frihet — det kalla de disciplin, och denna disciplin omhuldar och försvarar sysslolöshet, grymhet, osedlighet, dryckenskap. Och dock åtnjuta den allmän aktning. Alla suveräner utom kejsaren i Kina bära den militära uniformen, och den, som dräpt de flesta människorna, får de största belöningarne, och hvad blir följden af ett möte, der tusentals människor lemlästa och mördade hvarandra? Tacksägelser och böner i kyrkorna för de fallne, hvilkas antal för öfrigt alltid öfverdrifves, och så jublar man öfver segern. Ju flera döda, desto mer härlig och storartad är segern. Huru skall Gud, som genomskådar denna komedi, mottaga dessa böner?

Leo Tolstoj.

Kvinnan i svenska riksbanken. Bankoutskottet har beslutit tillstyrka afslag å väckt motion om kvinnors anställande vare sig i riksbanken eller dess nuvarande afdelningskontor. Utskottet anser dock, att när det blir flera afdelningskontor, torde regeringen böra tillse, om icke kvinnor kunde anställas i de mindre afdelningskontorens lägre lönegrader.

Engelska kvinnor och fattigvården. I England finnas redan 25 städer och församlingar, uti hvilka kvinnor ega offentligt uppdrag att vara medlemmar af fattigvården (guardians of the poor). 10 sådana församlingar finnas i London. I *Edinburgh* innehafva 9 kvinnor dylik förtroendeplats, och sammanlagdt räknar man nu i Storbritannien 50 kvinnor såsom ledamöter af fattigvårdsstyrelsen. Somliga af dem hafva omvalts för 5:te och 6:e gången. Bevis på, att man varit nöjd med deras verksamhet.

En prestfru, som icke efterkom budet: „kvinnan tige i församlingen.“ Vid grundlagsfesten i Varde höll pastor *Luplaus* hustru ett längre föredrag öfver kvinnofrågan, hvilken hon anbefalde i varma och innerliga ordalag såsom en sak, den der hade ett oafvisligt kraf på att bli främjad. Ymnigt bifall beledsagade föredraget, och då hon slutade, utbragtes för henne kraftiga lefverop. Läkaren *Stillhoff* talade derefter för kvinnan. Fru *Luplau* protesterade mot en del af hans uttalanden och inbjöd honom att upptaga diskussionen på ett möte, hvilket under sommarens lopp skulle hållas i Varde.

Kan Sverige uppvisa maken till prestfru?

51,531 flera kvinnor än män finnas i Berlin, enligt en nyare statistisk uppgift. Om den kvinnliga folkökningen fortsätter såsom den börjat under några århundraden, blir det föliaktligen knappast annat än kvinnor i Berlin. År 1871 räknade Berlin likväl 8,000 fler män än kvinnor. Men redan år 1875 fanns ett öfverskott af 4,000 kvinnor. 1880, oaktadt en garnison af 20,121 män, öfversteget det kvinnliga siffertalet med 36,672 det starkare könet.

Jonas Lies „Kommandörens Dötre“ har blifvit öfversatt som följetong i »Deutsche Zeitung» i Wien af *Mary Ottesen*.

August Strindberg lär hålla på med utarbetandet af en serie svenska bondenoveller.

Rättelser.

I N:o 11 af *Framåt* artikeln »Vereschagin i Stockholm»:

Sid. 179, spalt 2, rad. 14 uppfifrån står *slag*, hvilka, läs *drag*, hvilka; rad. 17 och 18 uppfifrån står *Nekranoff*, läs *Nekrassoff*; rad. 6 och 7 nedifrån står *Hugo: L'année terrible*, läs *Hugo i L'année terrible*.

Sid. 180, spalt 1, rad 14 nedifrån står *isband*, läs *ishand*.

Sid 181, spalt 1, rad. 18 uppfifrån står *kastadt*, läs *kastat*; rad 25 och 26 uppfifrån står *människor*, läs *människomassor*.

»FRAMÅT» utkommer den 1 och 15 i hvarje månad. Prenumeration kan ske hos hrr. bokhandlare och genom postverket. Pris: Kr. 3: 50 för år, postarvode 35 öre. Lösnummer: 25 öre. Annonnspris: Kr. 20 för hel sida. Del af sida betingar motsvarande del af pris. Annonser mottagas å »Framåts» annonsbyrå, *Kungsgatan 60*, alla hvardagar kl 5—6 e. m.

I redaktionsangelägenheter hänvände man sig till *fru Alma Breinholm-Åkermark*.

Annonsörer!

Annonsering i *tidskrift* erbjuder flere fördelar framför *tidningen*. Den mindre yta, annonserna här upptager, samt fåtalet annonser göra, att dessa icke blott falla i ögonen, utan äfven läsas, innan man bortlägger häftet. En tidning **förstöres** ofta utan att en enda annons blifvit läst, då deremot tidskriften **tillvaratages** och sålunda faller i händer på ett långt större antal läsare, än tidskriften har prenumeranter. Framåt, spridd inom Sverige, Norge, Danmark och Finland bland alla samhällsklasser, är lämplig för annonsering af *alla slag*. Särskildt påpekas den för **bokförläggare** och **platssökande**.

Annonsor mottagas å tidskriftens byrå, Kungsgatan 60, Göteborg (öppen hvardagar 5—6 e. m.) samt genom

S. Gumælii Annonsbyrå.
Stockholm.

P Å FRAMÅT

kan fortfarande prenumereras från årets början.

Tidskriften innehåller: sjelfständiga uppsatser, bref från in- och utlandet, poesi, skisser och noveller, literaturanmälan och notisafdelning; hvarjemte den fortfarande som hittills skall hålla sina spalter öppna för **fritt meningsutbyte**.

Medarbetare i tidskriften äro:

Victor Rydberg, Anne Ch. Edgren, Carl Snoilsky, Anton Nyström, Math. Roos, A. F. Akerberg, Georg Nordensvan, Hellen Lindgren, Ola Hansson, Axel Lundegård, Gustaf af Geijerstam, Karl af Geijerstam, Ernst Ahgren, Saxon (Johan Lindström), Skjalf, Stella Kleve, Eva Vigström (Ave), A. U. Bååth, Cecile Gohl, Ellen Fries, Ellen Key, Elin Améen, Eva Brag, Helen Nybom, Cecilia Holmberg, f. Bååth, Claes Lundin, Robinson, Tor Hedberg, Johan Nybom, Oskar Levertin, Anna A., Anna Wahlenberg (Rien), Elna, Björnstjerne Björnson, Jonas Lie, Kristoffer Janson, Kristian Gloersen, Irgens Hansen, U. E. Braner, Amalie Skram, Alvide Prydz, Margarete Vullum, Clara Tschudi, Gina Krog, Georg Børndes, S. Schandorph Edv. Brandes, C. E. Jensen, Herman Bang, John Paulsen, N. J. Nerlund, Anna Brosbøll, Rafaël Hertzberg, Gerda von Mieckwitz m. fl.

Tidskriften utkommer den 1 & 15 i hvarje månad med 16 *sidor stor oktav*, således tillsamman, **384** sidor, till det billiga priset af kr. 3,50 för år, jemte 35 öre i postarvode. Lösnummer: 25 öre.

Prenumerationsställen: alla postanstalter inom *Sverige, Norge, Finland* och *Danmark*, boklådorna samt å tidskriftens byrå, *Göteborg, Kungsgatan 60*, öppen hvardagar 5—6 e. m.

Tidskriften, som åtföljes af **vidhäftadt annonsblad**, är särdeles lämplig för **annonsering**.

Framåt kostar från 1 juni till årets slut endast 1 kr. 75 öre.

En belöning af 15,000 kronor utlofvas.

Vid ett visst tillfälle har det lyckats oss finna första spåret af en värdefull konst, nemligen ett sätt hvarpå den naturliga tyngden kan borttagas. Oaktadt flera experiment utförts med förträffligt resultat, har det önskade målet likväl ännu ej hunnits. Noggranna och ifriga forskningar ha ledt till öfvertygelse om att konstens hemlighet ligger i en ren obetydlighet, som när slumpen är gynsam lika väl kan finnas af den okunnigaste som af den lärdeste vetenskapsman. På grund häraf få vi uppmana folk af alla stånd att uppoffra om icke annat än en liten fristund på forskningar i denna ädla konst. En hvar, hvars upplysningar kunna leda till att konsten blifver löst, erhåller **en belöning af 15,000 (Femton tusen) kronor.** Lyckas experimentet, skall man efter beräkning kunna fördela luften och derigenom borttaga c:a 400 centners tyngd. De härför erfordra liggande apparater äro redan förfärdigade och erhållas i fickformat mot insändande af 5 kronor. Om så önskas kan hvarje apparat återlemnas emot det belopp, hvarmed de betalts, utan något afdrag. Personer, som vilja med ifver och intresse helt och hållet egna sig åt saken och som tro sig med apparaten hafva gjort den om än ringaste upptäckt, ledande till problemets lösning, erhålla 2 kr. pr dag samt fri resa till Bergen (Norge). Apparaterna äro så enkla, att hvem som helst kan efter den bifogade beskrifningen på rätta sättet använda dem utan någon muntlig undervisning. Den ärade läsaren anmodas vänligen att göra sina vänner och bekanta uppmärksamma på detta tillkännagifvande. Bergen i Mars 1887.

Leonard Hæffner & Co.

Telegrafadress Hæffner, Bergen (Norge).

OBS! Apparaten sändes ej mot efterkraf eller postförskott.

Alma Peterson & C:o

Göteborg, 13 Korsgatan 13.

(f. d. Jernhandlare Nybergs hus).

Försäljning af **Ullgarner, Bomullsgarner**, tvinnade och otvinnade, **Kampenhofs** virk- och stiekgarn, **Paradhanddukar, Damastdukyger, Teduksgarnityrer**, med **kulörta bårder, Drällväfnader**, Läkansväf i Linne och Bomull, **Bolstervar, Rullgardinsväf, Mattgångar, Pique, Domestik, Madapolam, Hollands, Shirting, Näsdukar** hvita och kulörta.

Broderväf i Linne och Jute m. m.

Alla sorters **trikotstrickning** ombesörjes samt **broderi** å Linne

Order från landsorten expedieras.

Gif akt!

Ett i god drift varande pappersbruk säljes på lämpliga vilkor. Närmare underrättelser meddelas af ägaren

Leonard Hæffner & C:o.

Bergen (Norge).

Kvinnoföreningens

Lånbibliotek,

Korsgatan 1, 1 tr. upp,

öppet kl. 9 f. m.—10 e. m.,

Nyinkommet:

Chr. Glærsen: **Mindre Fortællinger.**

Joh. Sundblad: **Med tusch och rödkrita.**

Gontscharow: **Oblomow.**

Stinde: **Fru Wilhelmina.**

Hilma Strandberg: **Västerut.**